

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Vapaan ja pitkäkestoisen leikin mahdollisuudet ja rajoitukset päiväkotiryhmässä

Nieminen, Annina

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Vapaan ja pitkäkestoisen leikin mahdollisuudet ja rajoitukset päiväkotiryhmässä

Annina Nieminen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Heinäkuu, 2016

Annina Nieminen

Vapaan ja pitkäkestoisen leikin mahdollisuudet ja rajoitukset päiväkotiryhmässä

Vuosi 2016

Sivumäärä 45

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia omaehtoista ja pitkäkestoista leikkiä päiväkotiryhmässä. Tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät ovat mahdollisuuksia ja mitkä puolestaan rajoituksia lasten leikeille. Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esiin ryhmän nykyistä tilannetta leikin näkökulmasta katsoen ja nostaa sitä tarkasteluun tulevaisuuden kehittämistyötä varten. Opinnäytetyöllä haluttiin herätellä varhaiskasvatuksen parissa työskenteleviä henkilöitä pohtimaan omaa suhtautumistaan leikkiin.

Opinnäytetyön teoriapohjan kokoamiseen on käytetty pääasiassa alan kirjallisuutta. Tutkimuksen teoriaosuudessa tarkastellaan leikkiä käsitteenä sekä pohditaan sen merkitystä lapsen kasvuun ja kehitykseen. Teoriakappaleissa esitellään myös toimintaympäristö, jossa tämä opinnäytetyö tehtiin. Tutkimusta taustoitettiin pohtimalla sitä, onko vapaa leikki katoamassa nykymaailmasta.

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, jossa aineistoa kerättiin havainnoimalla sekä haastattelujen avulla. Havainnointia toteutettiin sekä vapaasti että jäsennellysti. Haastatteluilla selvitettiin päiväkotiryhmän lasten näkemyksiä leikistä ja sen mahdollisuuksista sekä rajoituksista päivähoidossa. Lapsia haastateltiin ryhmämuotoisella teemahaastattelulla, sekä yksilöhaastatteluilla. Havainnointi toimi aineistonkeruun pääasiallisena menetelmänä. Haastattelut tukivat aineistonkeruuta ja toivat myös uusia näkökulmia havainnoimalla saatua aineistoon.

Tutkimuksen perusteella voitiin todeta, että päiväkotiympäristössä on monia rajoituksia vapaalle ja pitkäkestoiselle leikille. Tällaisia rajoituksia synnyttävät muun muassa päiväkodin aikataulut, rutiinit, tilat ja välineratkaisut. Toisaalta päiväkotimaailma pitää sisällään myös monia leikin mahdollisuuksia ja näitä mahdollisuuksia kasvattajat voivat omalla toiminnallaan luoda yhä enemmän. Kaverit ja kasvattajien läsnäolo sekä leikissä ohjaaminen auttavat mielekkäiden leikkien aikaan saamisessa ja ylläpitämisessä. Havainnoitavassa ryhmässä leikkejä tukivat etenkin leikkiä kunnioittava kulttuuri ja ilmapiiri. Ryhmän kasvattajat arvostivat leikkiä ja pitivät sitä tärkeänä osana päivähoitoa.

Annina Nieminen

Possibilities and restrictions in long-lasting and free play in the daycare environment

Year	2016	Pages	45
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to study the spontaneous and long-lasting play of children in a kindergarten group. The aim was to find out which factors are considered opportunities and which are seen as restrictions in children's play. I also wanted to highlight the current situation of the group from the point of view of children's play and to observe it for future development. Another objective of this thesis was to encourage employees in early childhood education to think their own attitudes towards play.

The theoretical part of this study consists mainly of professional literature. In the theoretical part, I have studied children's play as a concept and its meaning for the growth and development of children. I have also presented the environment of my study and examined whether spontaneous play is disappearing in the modern world.

The study was a qualitative study. The data collected included structured as well as free observation and children's interviews. The interviews concentrated on finding out children's views on games, their opportunities and restrictions in day care environment. The interviews were conducted as thematic group interviews and as individual interviews. The main method of the data collection was observation. The interviews supported data collection and brought new perspective to the material collected by observation.

The main results of the study indicated that there are many restrictions for a spontaneous and long-lasting play in kindergarten. The restrictions are caused by for example schedules, routines and premises of the kindergarten. On the other hand, a kindergarten provide many opportunities for games, and these opportunities can be maximised by kindergarten staff. Friends of the same age as well as the presence and guidance of adults offer a good environment for initiating and maintaining a meaningful play. In the group under observation, children's plays were supported and respected by the kindergarten staff who saw it as an important part of day care.

Keywords: Early childhood education, play, spontaneous play, long-lasting play, development of play, qualitative study

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus	8
2.1	Opinnäytetyön tavoite	9
2.2	Opinnäytetyön yhteys hankkeeseen	9
2.3	Aiemmat tutkimukset	10
3	Varhaiskasvatus.....	11
3.1	Leikki varhaiskasvatuksessa	11
3.2	Leikkiympäristö varhaiskasvatuksessa	12
4	Leikki.....	13
4.1	Aikuisen rooli	13
4.2	Vapaa leikki	15
4.3	Pitkäkestoinen leikki	16
5	Leikin merkitys lapsen kehitykseen ja oppimiseen	16
6	Tutkimusmenetelmän kuvaus	18
6.1	Laadullinen tutkimus	18
6.2	Tutkimusmenetelmänä havainnointi.....	19
6.3	Havainnointi menetelmänä opinnäytetyössä	20
6.4	Tutkimusmenetelmänä haastattelu	22
6.5	Haastattelu opinnäytetyössä	22
7	Opinnäytetyön toteutus.....	23
8	Aineiston analyysi	26
9	Tulokset.....	27
9.1	Leikkiaika	28
9.2	Tila.....	29
9.3	Asianmukaiset välineet.....	29
9.4	Vapaus.....	30
9.5	Rauha.....	31
9.6	Aikuisen läsnäolo	31
10	Johtopäätökset	32
10.1	Leikin mahdollisuudet päiväkotiryhmässä	32
10.2	Leikin rajoitukset päiväkotiryhmässä.....	34
11	Pohdinta	35
11.1	Opinnäytetyön tavoitteiden saavuttaminen	36
11.2	Opinnäytetyöprosessi	36
11.3	Jatkotutkimusaihe	37
12	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	37
	Lähteet	39

Liitteet	42
----------------	----

1 Johdanto

Tänä päivänä puhutaan, että leikki on katoamassa. Nykylapset eivät enää osaa leikkiä omaehtoisesti ja pitkäjänteisesti. Kasvatusalan ammattilaisetkin ovat huomanneet kehityksen. Leena Vähäsen (2004, 63) mukaan media ja valtava virikeryöppy passivoivat lapsia ja tukahduttavat liian monelta lapselta luontaisen halun leikkiä. Myös harrastusten lisääntyminen vie aikaa ja tilaa lasten leikiltä. Aikuisjohteisessa kasvatuskulttuurissa on vaarana se, että aikuisten ohjaama toiminta ei jätä aikaa lasten omaehtoisille leikeille (Hintikka 2004, 27). Pirstaleinen arkirytmisi on uhka leikille. Vanhempien tulisi olla aktiivisesti leikin puolella, etteivät nykyajan virikkeet ja harrastukset täytä kaikkea leikkiaikaa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 89.)

Tällä hetkellä, ja tulevaisuudessa yhä enemmän, varhaiskasvatuksessa painotetaan pedagogiikkaa. Uuden varhaiskasvatuslain myötä kasvatustavoitteita koskeva säännös on uudistettu, ja tavoitteissa nostetaan esiin varhaiskasvatuksen tavoitteet monipuolisesti. (OKM 2015.) Pedagogiikalla tarkoitetaan tietoista toimintaa, esimerkiksi kasvatus- tai opetusmenetelmiä, joilla halutaan edistää lasten oppimista ja hyvinvointia päivähoidossa (Rautiainen 2016).

Vehkalahti ja Urho (2013, 8) luonnehtivat vapaata leikkiä uhanalaiseksi olennoksi. Heidän mukaansa päiväkodeissa, harrastuksissa ja kotona on yhä vähemmän tilaa ja aikaa leikille, sillä aina pitää suorittaa tai saavuttaa jotakin. Tämä kehityssuunta on yleisestikin nähtävissä yhteiskunnassamme. Lastentarhanopettajat ovat havahtuneet huoleen siitä, että esiopetuksen sisällöt lähenevät liikaa koulumaailmaa. Tämä vie elintilaa päiväkodin perinteisinä pidetyiltä sisällöiltä, kuten leikiltä, juhlilta ja retkiltä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 87.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia vapaan ja pitkäkestoisen leikin mahdollisuuksia ja rajoituksia päiväkotiympäristössä. Saako ja ehtiikö päiväkodissa leikkiä? Mahdollistaako päiväkotiympäristö pitkäkestoisen ja vapaan leikin?

Aineistonkeruumenetelminä käytettiin havainnointia ja haastattelua. Havainnoinnin avulla tutkittiin päiväkotiryhmän arkea leikin näkökulmasta. Havainnoinnin myötä haluttiin ottaa selvää siitä, mahdollistavatko vai rajoittavatko esimerkiksi ryhmän käytännöt ja toimintatavat leikkiä. Havainnoimalla tarkasteltiin päiväkodin fyysisiä ominaisuuksia kuten tiloja ja välineitä, mutta huomiota kiinnitettiin myös psyykkiseen ympäristöön, kuten ilmapiiriin. Tutkielmassa haluttiin huomioida myös varhaiskasvattajien suhtautuminen leikkiin. Lasten mielipiteitä ja näkemyksiä selvitettiin ryhmä- sekä yksilöhaastattelujen avulla. Haastatteluilla haluttiin erityisesti ottaa selvää siitä, kokevatko lapset, että heillä on mahdollisuus vapaaseen leikkiin päiväkodissa. Lap-silta haluttiin kysyä, ehtivätkö he leikkiä omasta mielestään tarpeeksi ja saavatko he itse päättää mitä leikkivät.

2 Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus

Tässä opinnäytetyössä halutaan tuoda esiin leikin asemaa tänä päivänä samalla muistuttaen sen merkityksestä ja tärkeydestä lapsen kehitykselle. Työssä tutkitaan vapaan ja pitkäkestoisen leikin mahdollisuuksia ja rajoituksia päiväkotiympäristössä. Leikillä on luonnollisesti erilainen asema päivähoidossa kuin kotiloissa. Tämä opinnäytetyö tarkastelee leikkiä ja siihen vaikuttavia tekijöitä yhdessä espoolaisessa päiväkotiryhmässä.

Jo johdannossa nostettiin esiin huoli siitä, että leikki on häviämässä. Lapsia viedään yhä nuorempina harrastuksesta toiseen ja näin aikuisten ohjaama toiminta täyttää päivän. Jari Sinkkonen (2004, 77) sanoo, että monien lasten elämä on muun muassa harrastusten takia niin sirpaleista, ettei leikille jää aikaa. Lasten harrastukset eivät missään nimessä ole pelkästään haitaksi, mutta jos niitä on liikaa, ei lapsilla ole aikaa leikkiä. Suunnitellussa ja ohjatussa toiminnassa on haittapuolena se, että jos kaikkea vuorovaikutusta ohjataan, eivät lapset opi sitä itse (Raakman 2009).

Lapsille tarjotaan nykyään paljon niin sanottua helppoa ajanvietettä kuten videoita, mikä puolestaan johtaa siihen, etteivät lapset itse keksi tekemistä (Hintikka 2004, 12). Lapset saattavat valittaa, etteivät löydä tekemistä ja anelevat, että saisivat pelata esimerkiksi puhelimilla. Lapset passivoituvat eivätkä osaa leikkiä luovasti. Tänä päivänä virikkeellistä toimintaa ja ajanvietettä on tarjolla yllin kyllin, enemmän kuin koskaan. Silti lasten ongelmat lisääntyvät. (Vähänen 2004, 63.) Vehkalahti ja Urho (2013, 55) vertaavat virikkeitä valmiiksi pureskeltuun purkkaan. He sanovat, että virikkeet ovat kivoja, mutta itse rakennettu leikki maistuu voimakkaammin. Monet lapsille suunnatut pelit ja ohjelmat ovat pitkän suunnittelun ja kehittelyn tulosta. Ne ovat opettavaisia ja hyvin tehtyjä. Siltikin, liiallisissa määrin ne voivat kääntyä itseään vastaan. Kuten Jari Sinkkonen (2004, 77) sanoo, liian monet lapset liimaantuvat esimerkiksi television ääreen. Mielenkiintoisen näkökulman tähän asiaan tuovat Monika Riihelän (2004, 32) koostamat lasten määritelmät leikistä, joiden mukaan aika, joka kuluu esimerkiksi tietokoneen tai Playstationin ääressä, ei ole leikin aikaa.

Monika Riihelä (2004, 35) sanoo kirjoituksessaan *Elämä on ehkä sittenkin vain leikkiä*, että leikin näennäinen tuottamattomuus on johtanut yleiseen käsitykseen leikin hyödyttömyydestä. Leikin ”tuloksia” on vaikea mitata, koska leikki on määritelty tulosta tuottamattomaksi. Nykyään kaiken on oltava tuottavaa, tehokasta ja kannattavaa. Kärjistetysti voisi kysyä, miksi leikkiä, jos se on tuloksetonta, eikä tähtää mihinkään päämäärään. Tämä kehityksen myötä herää kysymys, onko päiväkodeilla paineita sen suhteen, että lasten pitäisi oppia ja kehittyä päiväkodissa jollakin mitattavissa olevalla asteikolla. Odottavatko vanhemmat päiväkodeilta hyviä ”oppimistuloksia”? Miten vanhemmat kokevat leikkimisen ja sen, jos päiväkodista kerrotaan, että koko päivä on mennyt leikkiessä?

Sinkkonen (2004, 77) sanoo kirjoituksessaan *Leikki on luovuuden äiti*, että nykyään on syytä olla huolissaan siitä, ettei lapsilla ole tarpeeksi tilaisuuksia leikkiä kahleettomasti ja pitkäjänteisesti. Hän muistuttaa, että leikki on välttämätöntä sekä lapsen persoonan kehittymiselle että myös ulkomaailmaan sopeutumiselle. Sinkkonen sanoo, että kaikki toiminta, joka korostaa leikin merkitystä ja parantaa sen asemaa, on tukemisen arvoista.

2.1 Opinnäytetyön tavoite

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät ovat mahdollisuuksia vapaalle ja pitkäkestoiselle leikille päiväkotiryhmässä sekä mitkä asiat taas rajoittavat sen toteutumista. Työn tarkoituksena on nostaa esiin leikin tärkeyttä ja hahmottaa toimintaympäristön luomia leikin mahdollisuuksia ja rajoituksia. Opinnäytetyössä halutaan tuoda nykyistä tilannetta esille ja nostaa sitä tarkasteluun. Työn tavoitteena on toimia tulevaisuudessa apuna päiväkodin toiminnan kehittämisessä. Työllä halutaan myös herätellä varhaiskasvatuksen parissa työskenteleviä henkilöitä pohtimaan omaa suhtautumistaan leikkiin ja sen mahdollistamiseen päivähoitossa.

Opinnäytetyössä pyritään teorian tiedon, havainnoinnin sekä haastattelujen avulla löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin, jotka ovat:

- Mitkä tekijät mahdollistavat pitkäkestoisien ja omaehtoisen leikin päiväkotiryhmässä?
- Mitkä tekijät rajoittavat pitkäkestoista ja omaehtoista leikkiä päiväkotiryhmässä?

2.2 Opinnäytetyön yhteys hankkeeseen

VKK-Metro on Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan yhteinen, kehittämis- ja koulutusyhteistyöverkosto. VKK-Metron toiminta tähtää pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämiseen. VKK-Metron toimijat pyrkivät yhdessä luomaan hyvää, lapsen edun huomioivaa tulevaisuutta. Toimintaan ohjaa ajatus, että kehittämistyön tueksi tarvitaan varhaiskasvatuksen tutkimusta. VKK-Metron tavoitteena on lisätä tutkimustietoa ja sen soveltamista kehittämisessä. Vuoropuhelua tutkimuksen ja käytännön välille tarvitaan enemmän. (VKK-Metro 2014, 1.)

Toimintakautena 2014 - 2016 VKK-Metron toiminnan teemana on leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittäminen. Leikkiä on tarkoitus tarkastella kehitys- ja oppimistarpeisiin vastaavana kasvu- ja oppimisympäristönä. Kehittämiskauden tavoitteena on myös kehittää leikillisiä oppimisympäristöjä ja tuottaa havaintomateriaalia leikki-tilanteista työn kehittämisen tueksi. (Socca n.d.)

Tämä opinnäytetyö tehtiin Säterinmetsän päiväkotiin, joka on yksi VKK-Metron kehittäjäyksiköistä meneillä olevana toimintakautena. Työ liittyy leikkiin ja leikin kehittämiseen. Opinnäytetyön aihe vastaa hyvin VKK-Metron toiminnan tavoitteita. Työssä tutkitaan päiväkodin arkea pitkäkestoisen ja omaehtoisen leikin toteutumisen näkökulmasta. Tarkoituksena on, että opinnäytetyö jää kyseisen päiväkodin käyttöön ja että sitä voidaan hyödyntää kehittämistyössä tulevaisuudessa.

2.3 Aiemmat tutkimukset

Yksi tunnetuimpia leikin asiantuntijoita Suomessa on Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen dosentti Marjatta Kalliala. Hän on kirjoittanut muun muassa tunnetut teokset *Kato mua!* (2011) ja *Lapsuus hoidossa?* (2012). Kalliala puhuu ennen kaikkea suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen puolesta ja haluaa tuoda sitä lisää suomalaisiin päiväkoteihin. (Pohjola 2014).

Kasvatustieteiden maisteri Taina Kyrönlampi-Kylmänen on väitöstutkimuksessaan tutkinut lasten kokemuksia arjesta. Hän on sitä mieltä, että lapsi tarvitsee aikaa leikkiä omassa tahdissaan kiireettömästi, sekä kotona, että päivähoidossa. (Tiuraniemi 2007). Taina Kyrönlampi-Kylmänen on kirjoittanut kirjan *Lapsen hyvä arki* (2010).

Leikkiä on tutkittu viime vuosina myös opinnäytetöissä, joista seuraavaksi pari esimerkkiä. Katja Kotikuusi on vuonna 2013 tutkinut opinnäytetyössään lapsen omaehtoisen leikin toteutumista päiväkodissa. Tutkimuksen aineisto kerättiin havainnoimalla. Työn tavoitteena oli selvittää, kuinka paljon lapset saavat leikkiä omaehtoisia leikkejä päiväkodissa ja millaisia ovat leikkien sisällöt sekä niiden kestoihin ja jatkuvuuteen vaikuttavat asiat. Tutkimuksesta selvisi, että vapaalle leikille oli kyseisessä päiväkodissa paljon aikaa ja että tytöt suosivat rooli- ja mielikuvitusleikkejä kun taas pojat leikkivät seikkailu- ja sankarusleikkien parissa.

Jenni Koivulan (2012) opinnäytetyön aiheena oli leikin mahdollisuudet Peipohjan päiväkodissa. Kyseisessä työssä aineistonkeruu toteutettiin haastattelemalla päiväkodin vakituista kasvatushenkilöstöä. Tutkimus osoitti, että päiväkodin henkilökunta oli melko tyytyväinen mahdollisuuksiin, joita päiväkoti tarjoaa leikille.

Soile Hietala ja Marja Mäki-Turja-Heinonen (2011) tutkivat opinnäytetyössään pitkäkestoisen leikin mahdollistamista vuorohoitopäiväkodissa. Työ tehtiin laadullisena tutkimuksena ja sen aineisto hankittiin päiväkodin aikuisille teetetyllä teemakyselyllä. Tutkimuksesta selvisi, että leikkiaikaa lyhensivät päiväkodin rutiininomaiset käytänteet. Leikin valvontaa puolestaan hankaloittivat sokkeloiset tilat.

3 Varhaiskasvatus

Tämä opinnäytetyö liittyy varhaiskasvatukseen ja on toteutettu päiväkotiympäristössä. Seuraavissa luvuissa esitellään mitä leikki ja hyvä leikkiympäristö tarkoittavat varhaiskasvatuksessa.

Suomalaisessa yhteiskunnassa ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista on vanhemmilla. Yhteiskunnan tehtäväksi jää vanhempien tukeminen tässä tärkeässä tehtävässä. Tavallisin ja tunnetuin varhaiskasvatuksen toimintamuoto on päivähoito. Päivähoito on varhaiskasvatuspalvelu, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. Varhaiskasvatuksen toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten ja perheiden tarpeet. Varhaiskasvatuksen tulee tarjota kaikille lapsille samanlaiset mahdollisuudet kasvuun ja kehitykseen. (Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset 2002.) Päivähoito-
kasvatus on merkittävä osa lapsen elämää ja siksi sen on otettava huomioon lapsen tarpeet ja odotukset. Kun lapsi on päivähoidossa, vastaa hänen hyvinvoinnistaan vanhempien lisäksi myös päivähoidon henkilöstö. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 56.)

Valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) varhaiskasvatus määritellään siten, että se on pienten lasten elämämpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edesauttaa lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on yhteiskunnan järjestämää, valvomaa ja tukemaa. Se koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Varhaiskasvatuksessa painottuu pedagogiikka, joka tarkoittaa tietoista toimintaa lasten oppimisen ja hyvinvoinnin toteutumiseksi. Pedagogiikka näkyy arjen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä ja varhaiskasvatuksen keskeisessä elementissä, leikissä. (Rautiainen 2016.)

3.1 Leikki varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa kuten päivähoidossa vastuu leikkikulttuurista ja leikkimahdollisuuksien luomisesta on koulutetulla lastentarhanopettajalla. Hän vastaa siitä, että päivähoidossa lapsille on tarjolla hyvän leikin perusainekset. Näitä tärkeitä ainesosia, joita leikki tarvitsee, ovat aika, tila, vapaus, rauha ja tarkoituksenmukaiset välineet. (Meretniemi n.d., 10.)

Ennen koulun alkua lasten kehitystä vie eteenpäin leikki. Varhaiskasvatuksessa leikki onkin tärkein oppimisen strategia, koska lapsi oppii parhaiten oman toimintansa kautta, itse tekemällä. (Helenius 2004, 5.) Lapset eivät tietoisesti leiki oppiakseen, mutta oppivat leikkiessään (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20).

Sen ikäiset lapset, jotka ovat varhaiskasvatuksen piirissä, oppivat ikään kuin tahattomasti muun toimintansa ohessa. Leikin monipuoliset muodot palvelevat ja tukevat opettajan pedagogisia tavoitteita ja lasten luontaisia toimintapyrkimyksiä. Tästä huolimatta lapsilla saattaa olla päiväkodissa vain vähän aikaa omaan leikkiin. Joissakin päiväkodeissa säännöllistä leikkiaikaa on varattu vain leikkipäivinä, joita voi olla kerran viikossa (Helenius & Lummelahti 2013.) Päiväkodissa leikillä on erilaiset puitteet kuin kotona. Päiväkodissa leikki on rajattu tiettyihin aikoihin ja keston. Leikkejä rajoitetaan myös erilaisilla tila- ja materiaalijärjestelyillä, toimintaohjeilla ja säännöillä. Päivähoidossa lapset sosiaalistuvat tietynlaiseen leikkikulttuuriin ja tietävät, miten eri tilanteissa tulee toimia ja mitä heiltä odotetaan. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 85.)

3.2 Leikkiympäristö varhaiskasvatuksessa

Laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytyksenä on hyvien leikkiolosuhteiden luominen (Helenius 2004, 5). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 22) sanotaan, että rikkaiden leikkilojen suunnittelussa on otettava huomioon lasten ikä ja kehitys sekä erilaisten leikkien vaatimat aika-, tila- ja välineratkaisut. Kalliala ja Tahkokallio (n.d.) toteavat, että leikkiympäristön kehittäminen, rakentaminen ja ylläpitäminen ovat keskeisiä pedagogisia tehtäviä päivähoidossa. Päiväkodissa hyvälle leikkiympäristölle asettaa haasteen se, että hankittuna on sellaisia välineitä, joita aikuiset uskovat tarvittavan leikkeihin. Suomessa päiväkotien leikkiympäristöt ovat usein pelkistettyjä ja tähän vaikuttaa muun muassa siisteyden ja puhtauden korostaminen. Siisteyden näkökulmasta leikkiminen on monesti sotkemista ja päiväkodissa nämä näkökulmat asetuvat vastakkain. Leikki väistyy usein siivoamisen tieltä. (Kalliala ja Tahkokallio n.d., 18)

Hyvät leikkitilat ovat osa toimivaa ja opettavaista varhaiskasvatusympäristöä. Hyvä leikkimisympäristö on samalla laadukas oppimisympäristö alle kouluikäisille lapsille (Siren-Tiusanen .n.d.). Varhaiskasvatusympäristö koostuu rakennetuista tiloista, lähiympäristöstä, psyykkisistä ja sosiaalisista ympäristöistä sekä erilaisista materiaaleista ja välineistä. Jos ympäristö on suunniteltu joustavasti, pystytään sitä muokkaamaan tarpeiden mukaan. Hyvin rakennettu ympäristö innostaa ja kannustaa lasta leikkimään, tutkimaan, toimimaan ja ilmaisemaan itseään monin tavoin. On hyvä muistaa, ettei varhaiskasvatusympäristöä tarkastella vain fyysisten ominaisuuksien perustella. Myönteinen ja turvallinen ilmapiiri on myös osa varhaiskasvatusympäristöä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17-18.)

4 Leikki

Tämän opinnäytetyön teemana on leikki ja siksi tutkimusta on mielekästä taustoittaa tarkastelemalla mitä leikki on. Seuraavissa luvuissa pohditaan aikuisen roolia lasten leikeissä sekä avataan käsitteitä vapaa ja pitkäkestoinen leikki.

Kasvatus- ja kehityopsykologit ovat kautta aikojen tutkineet leikkiä ja pyrkineet määrittämään sitä. Leikkiä on kuitenkin haastavaa määritellä yksiselitteisesti ja kattavasti. Joistakin leikin tunnusmerkeistä tutkijat ovat kuitenkin olleet melko samoilla linjoilla. Kirjailija Roger Caillois (1958) määrittelee leikin toiminnaksi, joka on vapaaehtoista, ennakoimatonta, tuottamatonta, säännönmukaista ja kuvitteellista. (Kalliala n.d., 4.)

Monika Riihelä (2004, 32) sanoo, että lasten omat määritelmät leikistä korostavat leikkiä leikinä. Lapset kokevat leikin iloisena ja heille välttämättömänä asiana. Jos leikkiminen olisi kiellettyä, lapset tekisivät sitä salaa. Lapset ovat sitä mieltä, että jos leikissä oppii, se tapahtuu vahingossa. Varhaiskasvatussuunnitelman valtakunnallisissa perusteissa (2005, 20) todetaan, että lapset leikkivät leikkimisen ilosta ja saavat siitä syvää tyydytystä.

Kuten jo aiemmin mainittiin, leikki määritellään tuloksettomaksi. Kotona ja päiväkodissa perushoitotoimien tavoitteena on lopputulos. Pukemisen tavoitteena on saada vaatteet päälle ja ruokailun tavoitteena on saada nälkä taltutettua. Erilaiset oppimistilanteet puolestaan tähtäävät oppimiseen. Leikki eroaa näistä molemmista, koska sen tavoitteena ei ole lopputulos. (Helenius & Korhonen 2013, 69.) Vähänen on samaa mieltä siinä (2004, 42), että leikin motiivi on leikkimisessä, ei ulkopuolisissa tavoitteissa. Se, että leikin merkitys on leikki itsessään, riittää lapsille, mutta aikuisilla saattaa olla halu kysyä, mitä leikissä oppii (Kalliala n.d., 5).

Leikki on toimintaa kuvitteellisissa tilanteissa. Silti leikki on todellista. Leikin aiheet ovat peräisin oikeasta elämästä, leikissä nousevat tunteet ovat aitoja ja vuorovaikutuksellisuus on totta. Leikki ei kuitenkaan heijasta todellisuutta sellaisenaan, vaan lapsen oman ajattelun kautta. (Helenius 2004, 35-37.) Leikki on lapselle luonnollinen tapa ilmaista itseään. Leikki on lapsen omaa aikaa, johon aikuisen kontrolli ei ulotu. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 79.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 21) sanotaan, että lapset poimivat reaalimaailmasta ja fiktion piiristä heille merkittäviä asioita, jotka he kääntävät leikin kielelle. Se, mikä näkyy leikeissä, on lapsille tavalla tai toisella merkityksellistä.

4.1 Aikuisen rooli

Aikuisen rooli lapsen leikissä, verrattuna ohjattuun toimintaan, näyttää melko huomaamattomalta. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Aikuinen vaikuttaa siihen, millainen leikkiympäristö

on ja mitä välineitä on käytössä. Aikuinen ohjaa omalla toiminnallaan lasta tiettyjen leikkien pariin sekä vaikuttaa lapsen päiväjärjestykseen. (Helenius 2004, 5.)

Lasten leikkiessä aikuisen tehtävänä on seurata leikin etenemistä ja auttaa tarvittaessa. Aikuisen läsnäolo luo leikille turvalliset puitteet, mutta ei saa ohjata tai rajoittaa sitä liikaa. (Vähänen 2004, 42-43.) Aikuinen tarkkailee lasten välisten suhteiden muodostumista ja tukee kehitystä myönteiseen suuntaan (Helenius & Lummelahti 2013, 31). Vehkalahti ja Urho (2013, 83) sanovat, että aikuisen tehtävänä on tukea ryhmähengen muodostumista. Hyvä ryhmähengi tukee leikkiä etenkin päiväkotiympäristössä. Urho (2013, 83) muistuttaa, että varsinkin pitkäkestoisissa mielikuvitusleikeissä on tärkeää, että leikkijät tuntevat toisensa ja pystyvät luottamaan toinen toisiinsa. Aikuinen voi myös auttaa lapsia kehittämään ja oppimaan sellaisia taitoja, joita vapaissa leikeissä tarvitaan, esimerkiksi toisten kuuntelemista ja huomioimista.

Kalliala ja Tahkokallio (n.d.) toteavat, että suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on perinteisesti oltu sitä mieltä, että leikkiä saa katsoa, muttei koskea. Tällainen ajattelu on tehnyt aikuisista passiivisia leikin suhteen. Kysymykseen milloin leikkiin tulee puuttua, Kalliala ja Tahkokallio vastaavat, että aikuisen rooli vaihtelee vetäytymisestä leikkialoitteen tekemiseen ja mukana leikkimiseen. Aikuinen voi ohjata leikkiä välillisesti tai välittömästi, mutta ainoita oikeita toimintatapoja leikkien ohjaamiseen ei ole olemassa. Silti on monia mahdollisuuksia, miten aikuinen voi toimia lasten leikin hyväksi. (Kalliala ja Tahkokallio n.d., 18)

Leikkivät lapset tarvitsevat vapautta, tilaa, yksityisyyttä ja mahdollisuuksia säilyttää omia salaisuuksiaan. Samalla he kaipaavat määrätynlaista aikuisen silmälläpitoa, sillä leikeissä syntyy ajoittain konflikteja. Vastuullinen kasvattaja seuraa lasten leikkiä ja haluaa myös ymmärtää lasten tapaa ajatella. Näin aikuisen on helpompi määritellä paikkansa ja roolinsa sekä pohtia, milloin ja millä perusteilla puuttua tai olla puuttumatta lasten leikkeihin. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 87.)

Koska aikuisten työ on tänä päivänä hävinnyt lasten näkyvistä ja muuttunut abstraktiksi, on aikuisen tehtävänä varmistaa leikin edellytyksiä ja aineksia. Helenius (2004, 37) sanoo, että edellä mainittu on muodostunut yhdeksi aikuisten kasvatukselliseksi tehtäväksi. Vehkalahti ja Urho (2013, 22) ovat sitä mieltä, että aikuinen voi ohjatussa toiminnassa tukea lasten luovuuden kehittymistä. He sanovat, että ohjatuissa tuokioissa istutetut luovuuden idut kasvavat vehreiksi lasten omista leikeistä. Pienestä leikin siemenestä voi kasvaa vaikkapa viidakko, mutta siemeniä tarvitaan ja aikuisilla on roolinsa niiden kylvämisessä (Vehkalahti & Urho 2013, 47).

Aikuisten, niin kotona kuin varhaiskasvatuksessakin, on hyvä ymmärtää ja muistaa se, että lapsi leikkii tosissaan. Aikuisen on mietittävä omaa asennoitumistaan leikkivään lapseen. Jatkuvat kiellot metelöinnistä tai sotkemisesta osoittavat lapselle, ettei aikuinen tykkää lapsen leikeistä.

On tärkeää, että lapsi kokee aikuisen hyväksyntää ja arvostusta myös leikkiessään. (Hintikka 2004, 11, 29.)

4.2 Vapaa leikki

Sunday Night Entertainmentin tuottamassa kanadalaisessa dokumentissa *Leikin loppu* kehityspsykologi Don Fulgosi (2009) sanoo, että heti kun toiminnalla on päämäärä ja rakenne sekä kun sitä valvotaan ja ohjataan, se ei ole enää leikkiä. Vapaa tai omaehtoinen leikki tarkoittaa tässä opinnäytetyössä leikkiä, joka ei ole ohjattua toimintaa.

Leena Vähänen (2004) määrittelee omaehtoista leikkiä teoksessa *Leikistä totta*. Hän sanoo, että omaehtoisissa luovissa leikeissä lapset itse määrittelevät leikin sisällön ja muodon. Vähäsen (2004) mukaan omaehtoisissa leikeissä lapset tulkitsevat ja analysoivat omaa todellista arkeaan. Leikeissään lapset ilmaisevat keskinäisiä suhteitaan, asenteitaan, ajatuksiaan, toiveitaan ja pyrkimyksiään. Vapaan leikin aiheena on usein jokin lapselle tärkeä tai läheinen tema.

Vapaa leikki on nimensä mukaisesti vapaata ja vapaaehtoista. Ketään ei voi pakottaa leikkimään ja leikin hauskuus perustuu spontaaniiin ja tiedostamattomaan sitoutumiseen (Kalliala n.d., 4). Se antaa, mutta siltä ei voi vaatia. Vapaa leikki sääntöineen syntyy tilanteessa ja kehittyy sen mukana. Lasten vapaa leikki voi olla epäjohdonmukaista, katkonaista, pysähtynyttä tai kaaosmaista ja silti toimivaa. (Vehkalahti & Urho 2013, 18-19.) Pystyvätkö aikuiset ymmärtämään tämän? Jos leikki vaikuttaa aikuisen silmään pysähtyneeltä, pyrkii hän helposti puuttumaan siihen ideoimalla ja ehdottelemalla uusia käänteitä leikkiin. Kaaosmaiseen ja sekavaan leikkiin aikuiset puuttuvat herkästi kielloin.

Ajatellaan, että vapaan leikin pitäisi olla ”puhdasta” lasten toimintaa, johon aikuinen ei ole puuttunut. Totuus kuitenkin on, että lapsi poimii ideoita leikkeihin ympäröivästä maailmasta esimerkiksi TV:stä ja kauppareissuilta. Leikki ei siis koskaan ole vaikutteista puhdasta. (Vehkalahti & Urho 2013, 47.) Vehkalahti ja Urho (2013) kysyvätkin, miksei aikuinen voisi tietoisesti antaa virikkeitä leikkeihin.

Hintikka (2004, 18) toteaa, että aikuinen, joka ymmärtää omaehtoisen leikin tärkeyden tietää, että leikki on elinehto lapsen tasapainoiselle elämälle. Vähäsen (2004, 55) mukaan aikuisen on ymmärrettävä leikin mielekkyys osatakseen antaa omaehtoiselle leikille tarpeeksi sijaa.

4.3 Pitkäkestoinen leikki

Pitkäkestoisella leikillä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä sellaista leikkiä, joka on lapsista lähtöisin ja etenee heidän toimestaan. Pitkäkestoinen leikki kehittyy leikin edetessä. Pitkäkestoinen leikki vaatii tilaa ja sillä tulisi olla mahdollisuus vallata oma reviirinsä ja säilyttää se. Jos leikki täytyy aina katkon tullessa siivota pois, ei se pääse kasvamaan isoksi ja vahvaksi. (Vehkalahti & Urho 2013, 60.)

5 Leikin merkitys lapsen kehitykseen ja oppimiseen

Tässä opinnäytetyössä painotetaan leikin tärkeyttä osana lapsen arkea. Tässä luvussa kerrotaan, miten leikki vaikuttaa lapsen kehitykseen ja oppimiseen.

Leikki on lapsen kehitykselle korvaamatonta. Leikki on kokonaisvaltaista, olemalla yhtä aikaa ruumiillista, fyysistä ja henkistä (Piironen 2014, 5). Leikissä lapsi rakentaa itseään ja omaa elämäänsä (Hintikka 2004, 18). Lapsi poimii todellisuudesta aiheita leikkeihinsä ja käsittelee leikkien kautta ongelmiaan ja tunteitaan. Kuvitteellisessa maailmassa lapsi toteuttaa unelmiin ja pystyy mihin tahansa. (Vähänen 2004, 42.) Omaehtoinen leikki on tärkeää lapsen henkiseen kehitykselle, koska leikki luo kokemuksia ja oivalluksia, jotka auttavat luomaan ja kuvittelemaan sekä neuvottelemaan ja ymmärtämään muita (Vehkalahti & Urho 2013, 9).

Opinnäytetyön aineistonkeruu toteutettiin 3-5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä. Tässä kohdalla onkin mielekästä keskittyä siihen, miten leikki vaikuttaa juuri sen ikäisiin lapsiin. Seuraavissa kappaleissa kerrotaan myös millaiset leikit kuuluvat mihinkin ikävaiheeseen.

3-vuotias lapsi tutustuu vähitellen mielikuvitus- ja symbolileikkeihin. Nämä uudet leikkimuodot tulevat rakenteluleikkien rinnalle. Roolileikkien merkitys lisääntyy ja 3-4-vuotialle ne ovat yhä tärkeämpiä. Lapset etsivät rooleja lähiympäristöstään ja leikkivät esimerkiksi leipovaa äitiä tai autoa korjaavaa isää. (Koivunen & Lehtinen 2015, 168-169.) Kolmen vuoden ikäisenä lapsi alkaa elää uutta kehityksen kautta, johon kuuluvat sosiaalistuminen ja lisääntyvä kilpailu. Tässä kohdalla vielä varsin pieni leikkijä tarvitsee paljon kannustusta ja kehumista. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 83.)

4-5-vuotias lapsi rakentelee edelleen mielellään, mutta roolileikkien merkitys on tässä ikävaiheessa suuri. Lapsi leikkii mielellään roolissa, pukeutuu roolivaatteisiin ja haluaa rooliin sopivaa rekvisiittaa. Sääntöleikkien harjoittelu alkaa pikku hiljaa. 4-5-vuotias lapsi nauttii erityisesti omanikäisestä seurasta. (Koivunen & Lehtinen 2015, 168-169.) Tytöt leikkivät yleensä pitkään

nukeilla, kun taas pojat nauttivat auto- ja sotaleikeistä. Legoilla rakentelu kiinnostaa tavallisesti molempia sukupuolia. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 83.)

Roolileikki avaa maailman, jossa voi asettua toisen asemaan, olla joku ihan muu. Roolien myötä leikkijät asettuvat vastavuoroisiin suhteisiin ja saavat noudatettavikseen roolin tuomia toimintaohjeita esimerkiksi lääkäri ja potilas. (Helenius & Korhonen 2012, 75.) Lapsen identiteetti kehittyy samalla kun hän tutkii, kokeilee ja harjoittelee erilaisia rooleja (Hintikka 2004, 18). Roolissa lapsi kokeilee erilaisia tapoja kohdata tilanteita.

Yksi roolileikin tärkeimmistä elementeistä on sosiaalisten taitojen harjoittelu. Sosiaalisista taidoista keskeisimpiä ovat ryhmän jäsenenä oleminen ja siinä toimiminen, tunteiden sanallinen ilmaisu, kuunteleminen, jakaminen, vuorottelu, auttaminen, itsesäätely ja aggression kontrollointi (Marjanen, Marttila & Varsa 2013, 69). Leikissä lapsi kokeilee toisen asemaan asettumista sekä harjoittelee toisten kuuntelemista, huomioonottamista ja oman vuoron odottamista. (Karjalainen & Rouhento n.d.) Leikeissä lapsi oppii yhteispeliä muiden kanssa, samalla kehittyvät myös organisointitaidot. (Vähänen 2004, 47.) Leikin tiimellyksessä syntyy aina ristiriitoja ja kiisteluita, mutta leikin myötä lapsi oppii selvittämään erimielisyyksiä muiden leikkijöiden kanssa (Hintikka 2004, 15). Erimielisyydet ja pienet riidat kuuluvat leikkiin, eikä niitä tule pelätä tai vältellä. Konflikteilla on roolinsa myös lasten ystävyyssuhteiden muodostumisessa (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 87).

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa perusteissa (2005) sanotaan, että leikissä kehittyvät myös kuvittelun kyky, kielen oppiminen ja liikunnalliset taidot. Helenius (2004, 5) tiivistää, että leikissä kehittyvät oppimisvalmiudet ylipäänsä. Kun lapsi leikkii pitkäjänteisesti ja sitoutuneesti, kehittyvät samalla keskittymiskyky ja itsekontrolli. Kun leikki tapahtuu ryhmässä, ovat säännöt keskeinen elementti. Jokaisen leikkijän on noudatettava leikin sääntöjä voidakseen olla siinä mukana. (Vähänen 2004, 51-52.)

Leikin merkitys fyysisen toimintakyvyn kannalta on suuri. Leikeissä kehittyvät perusliikuntataidot, koska leikit sisältävät usein muun muassa juoksua ja hyppimistä. Myös kestävyys, voima, nopeus ja liikkuvuus paranevat. Leikit, jotka sisältävät liikkumista, kehittävät koordinaatiokykyä ja kehontuntemusta sekä vahvistavat itsetuntoa onnistumisten kautta. (Karvonen, Sirenius & Vuorinen 2003, 137, 139.) Kuten pienten lasten kanssa olleet tietävät, omaehtoiset leikit sisältävät usein liikettä, vauhtia ja ääntä. Sääkslähden (2015) mukaan eri tutkimukset ovat osoittaneet, että lapset ovat fyysisesti aktiivisempia omaehtoisen leikin aikana. Tämä osoittaa sen, että ohjatut tilanteet sisältävät usein paljon paikalla oloa, kuten jonottamista ja ohjeiden kuuntelua.

6 Tutkimusmenetelmän kuvaus

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, jossa on käytetty aineistonkeruumenetelminä havainnointia ja haastattelua. Seuraavissa luvuissa on esitelty laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä sekä työssä käytetyt tutkimusmenetelmät. Tulevat luvut kertovat myös sen, miten käytetyt menetelmät taipuivat juuri tämän opinnäytetyön tarpeisiin.

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen otanta, hypoteesittomuus, tutkimuksen tyylilaji, tulosten esitystapa, tutkijan asema ja narratiivisuus. Laadullisen tutkimukseen liitettäviä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelut ja havainnoinnit. (Eskola & Suoranta 2000, 15-19.) Tässä opinnäytetyössä käytettiin sekä haastattelua että havainnointia. Pääasiallisena aineistonkeruumenetelmänä oli havainnointi, mutta tutkimusongelmaa haluttiin tutkia myös toisesta näkökulmasta haastattelujen avulla. Kaksi eri menetelmää täydensivät ja tukivat opinnäytetyössä toinen toisiaan.

Osallistuvuus on keskeistä laadulliselle tutkimukselle. Kenttätöössä tutkija pääsee kosketuksiin tutkimuskohteen kanssa ja tutkittava ilmiö pysyy sellaisena kuin se todellisuudessa on. (Eskola & Suoranta 2000, 16.) Opinnäytetyössä tutkittiin päiväkotiympäristöä ja sen arkea, joten havainnointi tapahtui paikan päällä päiväkodissa. Missään muualla tilanteesta ei olisi saatu todellista kuvaa.

Harkinnanvaraisella otannalla tarkoitetaan sitä, että laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia. Kriteerinä ei ole määrä vaan laatu ja aineisto pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. (Eskola & Suoranta 2000, 18.) Opinnäytetyön aineisto kerättiin yhdessä päiväkotiryhmässä. Tulokset koskevat vain kyseistä ryhmää, eikä tuloksia voida yleistää muihin päiväkotiryhmiin.

Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan aineistolähtöisestä analyysistä, eli liikkeelle lähdetään teoriasta (Eskola & Suoranta 2000, 19). Tässä opinnäytetyössä teoriapohjaa oli kartutettu ennen muun aineiston keruuta. Kerättyä aineistoa tarkastellaan teorian kautta. Tutkimuksen eri vaiheissa on oltava tarkkana, etteivät teorian pohjalta tehdyt havainnot sekoitu havainnoinnin myötä saatujen havaintojen kanssa (Vilkkä 2006, 88).

Hypoteesittomuus tarkoittaa sitä, ettei tutkijalla ole vahvoja ennako-oletuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista, vaikka hän onkin tutustunut teoriapohjaan etukäteen (Eskola & Suoranta 2000, 19). Päiväkoti sekä ryhmä, jossa aineistonkeruu toteutettiin, olivat minulle entuudestaan vieraita. Tämän vuoksi minulla ei ollut ennako-oletuksia siitä, miten vapaa ja pitkäkestoinen leikki toteutuvat juuri kyseisessä ympäristössä.

Vaikka laadullinen tutkimus perustuu usein pieneen tapausmäärään, voi aineiston määrä silti olla suuri. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan tiettyä toimintaa tai ilmiötä pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja tulkitsemaan. (Eskola ja Suoranta 2000, 61.) Kysymykseen, milloin aineistoa on tarpeeksi, on hieman haasteellista antaa yksiselitteistä vastausta. Yksi tapa on tarkastella aineiston kylläntymistä eli saturaatiota. Kylläntyminen tarkoittaa sitä, kun uuden tapaukset eivät enää tuota uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. (Eskola ja Suoranta, 2000, 62.)

6.2 Tutkimusmenetelmänä havainnointi

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa havainnointi on haastattelun ohella yleisimpiä tiedonkeruumenetelmiä. Kun puhutaan havainnoinnista tutkimusmenetelmänä, on kyseessä toisenlainen havainnointi kuin se, mitä teemme koko ajan ja kaikkialla. Tutkimusta varten tehtävä havainnointi eroaa niin sanotusta arkihavainnoinnista siten, että se on järjestelmällistä, johdonmukaista, luokiteltua ja eriteltyä. (Vilkka 2006, 11.)

Havainnoinnin eduksi luetaan se, että ilmiöt havaitaan silloin kun ne tapahtuvat. Havainnoitava kohde ei tulkitse omia tekemisiään, vaan tutkija näkee ne autenttisesti. (Tilastokeskus n.d.) Opinnäytetyön pääasialliseksi aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui havainnointi, koska tutkimuskohdetta haluttiin tarkastella sen luonnollisessa ympäristössä. Havainnoinnin etuna on se, että sen avulla voi tulkita ja ymmärtää tutkittavaa asiaa paremmin kuin kyselyiden tai haastattelujen avulla (Räsänen n.d., 11).

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia pitkäkestoisen ja vapaan leikin toteutumista päiväkotiryhmässä. Ryhmää havainnoimalla otettiin selvää, paljonko leikille on aikaa ja tilaa, sekä mitkä tekijät rajoittavat ja mahdollistavat sen toteutumista. Havainnoimalla tutkittiin leikin puitteita ja asemaa sekä ryhmän ilmapiiriä ja suhtautumista leikkiin. Opinnäytetyön aineistonkeruussa kiinnosti päiväkodin arjen rakentuminen leikin näkökulmasta, ei niinkään henkilöstön mielipiteet tilanteesta. Sen sijaan lasten näkökulma haluttiin huomioida työssä.

Havainnoinnissa voi tapahtua valikointia positiivisessa tai negatiivisessa mielessä. Huono asia on, jos tutkija havaitsee vain itselle tuttuja asioita tai sellaisia, joita olettaa ja haluaa havaita. Tutkimus ei saa muodostua tutkijan omien ennakkoluulojen todisteluksi. Positiivinen valikointi puolestaan tarkoittaa sitä, että se tehdään teorian avulla. Tutkija havainnoi vain tutkimuskohteen kannalta olennaisia asioita. (Vilkka 2006, 13, 88.) Havainnoinnin tuloksia voi vääristää havainnoijan ennako-oletukset, uskomukset ja yleistyksiset, mielipiteet, väärät tulkinnat ja asenteet. Havainnoinnin haasteena on se, että ihmisellä on taipumus nähdä mitä haluaa. (Koivunen & Lehtinen 2015.)

Havainnointia voi toteuttaa monella tavalla. Tutkija voi osallistua tutkimansa yhteisön tai kohteen toimintaan tai pysyä siitä täysin ulkopuolella (Eskola & Suoranta 2000, 98). Tässä opinnäytetyössä käytettiin tarkkailevaa havainnointia, jossa tutkija pysyttelee ulkopuolisena tarkkailijana. Uskon, että oma osallistumiseni olisi häirinnyt luonnollista tilannetta ja pahimmassa tapauksessa vääristänyt tuloksia. Lapset ovat yleensä päivähoidossa tottuneet tuttuihin aikuisiin, joten vieraan henkilön tiivis läsnäolo ja osallistuminen voisi muokata ryhmän toimintaa. Tämän opinnäytetyön kohdalla ryhmän lapset ja aikuiset olivat tietoisia tutkimuksesta ja havainnoinnista, joka tapahtui paikan päällä.

Havainnointia voi suorittaa jäsennellysti tai vapaammin. Jäsennellyllä havainnoinnilla tarkoitetaan sitä, kun tutkija kirjaa havaintonsa esimerkiksi ennalta tehtyyn havainnointilomakkeeseen. Jäsennellyt havainnointi edellyttää ilmiön läpikäyntiä, taustatietojen selvittelyä ja tutkimusongelman asettelua ennen havainnointiaineiston keräämistä. Jäsennellyä havainnointia käytetään etenkin määrällisissä tutkimuksissa. (Vilkka 2006, 38-39.) Opinnäytetyössä, ennen havainnoinnin aloittamista, selvitettiin esimerkiksi mitä tarkoitetaan vapaalla ja omaehtoisella leikillä. Käsitteiden selvittäminen oli välttämätöntä tutkimuksen onnistumisen kannalta, esimerkiksi aiheen rajaamisessa ja havainnoinnin toteuttamisessa.

Vapaata havainnointia käytetään enemmän silloin, kun kyseessä on laadullinen tutkimus. Vapaan havainnoinnin haasteena on se, että saatava tietomäärä on valtava ja sen muistiin kirjaaminen tutkimustilanteessa on hankalaa. Vapaa havainnointi vaatii ennakkovalmisteluja ja aiheeseen syventymistä sen takia, että tutkija pystyy arvioimaan, kuinka edustavia yksittäiset havainnot ovat. (Vilkka 2006, 40.)

Kun tutkimusaineiston keräämisen päämenetelmänä on havainnointi, korostuu teorian käytön merkitys. Tämä johtuu siitä, ettei yleistettävyyttä pystytä osoittamaan pelkkien tutkijan tekemien havaintojen perusteella. (Vilkka 2006, 79.) Yleinen tieto syntyy siitä, kun tutkijan keräämä aineisto ja teoria käyvät vuoropuhelua. Kun tutkimusaineistoa vertaillaan aiheeseen liittyviin teorioihin, malleihin ja tulkintakehyksiin, tuottaa sen uusia havaintoja ja näkökulmia. (Vilkka 2006, 87.)

6.3 Havainnointi menetelmänä opinnäytetyössä

Opinnäytetyössä hyödynnettiin sekä vapaata, että jäsennellyä havainnointia. Ensimmäisillä kerroilla päiväkodin arkea havainnoitiin vapaammin, ilman valmista havainnointilomaketta. Käytännössä vapaa havainnointi tarkoitti sitä, että olin ryhmän tiloissa paikan päällä ja tarkkailin kaikkea ympärilläni tapahtuvaa. Seurasin ja havainnoin ryhmää myös ulkoilun ajan. Pysyttelin

sivustaseuraajan roolissa enkä ottanut lapsiin juurikaan sanallista kontaktia. Sanallista vuorovaikutusta tapahtui lähinnä lasten aloitteesta.

Vapaan havainnoinnin kautta tilanteesta ja päiväkodista saatiin rajoittamaton ensivaikutelma. Jäsennelty havainnointi olisi saattanut suunnannut huomioita tiettyihin asioihin ja jotakin olennaista olisi voinut jäädä huomaamatta. Ohi olisi voinut mennä jotakin sellaista, jota ei osannut etukäteen nostaa työn kannalta merkittäväksi. Vapaan havainnoinnin osuus suoritettiin olemalla päiväkodissa kahtena eri kertana.

Vapaan havainnoinnin avulla tutustuttiin päiväkodin tiloihin ja aikatauluihin sekä tutkimuksen kohteena olevaan ryhmään, sen aikuisiin ja käytäntöihin. Ryhmän arkea ja siihen sisältyvää toimintaa tarkasteltiin kautta linjan leikin näkökulmasta. Vapaan havainnoinnin pohjalta pystyttiin suunnittelemaan seuraavia vaiheita, kuten esimerkiksi milloin ja mihin aikaan päivästä jäsenneltyä havainnointia on järkevää suorittaa ja mihin kohtaa päivää haastattelut sopisivat parhaiten. Vapaan havainnoinnin sekä teoriapohjan kautta nousi esiin teemoja ja tekijöitä, joiden tarkastelua oli mielekästä jatkaa jäsennellyn havainnoinnin vaiheessa. Esimerkkinä voisi mainita sen, että vapaan havainnoinnin myötä selvisi, että ryhmässä käytetään leikkitaulua ja muita aikuisjohteisia ryhmiin jakotapoja. Näiden havaintojen pohjalta ryhmiin jakomenetelmin tarkastelu jatkui ja niistä tuli kysymyksiä myös haastatteluosuuteen.

Vapaan havainnoinnin annit kirjattiin havainnointipäiväkirjaan, johon koottiin kaikkien havainnointikertojen aineistot. Ylös kirjaaminen tapahtui itse havainnoinnin yhteydessä, mutta pohdintaa ja arviointia havainnointikerroista suoritettiin aina mahdollisimman pian havainnoinnin jälkeen, jolloin asiat olivat vielä tuoreessa muistissa. Vapaan havainnoinnin aikana kirjattiin ylös paljon sellaista tietoa, joka osoittautui tutkimuksen kannalta merkitykselliseksi. Muun muassa tämän vuoksi vapaa havainnointi oli järkevää vaihtaa jäsenneltyyn havainnointiin. Vapaalla havainnoinnilla oli kuitenkin roolinsa ja paikkansa tutkimuksessa, eikä sen antia ja hyötyä voi lainkaan vähätellä.

Koska opinnäytetyöllä oli selkeä tutkimusongelma ja tavoite, oli havainnointia järkevää suunnata ja suorittaa myös jäsennellysti. Jäsennellyn havainnoinnin avulla saatiin vain olennaista tietoa tutkimusongelman kannalta. Tämä helpotti myös aineiston eteenpäin työstämistä. Kerätyn teorian ja valitun ongelmanasettelun pohjalta pystyttiin tietoisesti valikoimaan, mitä havainnoidaan. Jäsenneltyä havainnointia suoritettiin vapaan havainnoinnin osuuden jälkeen. Jäsenneltyä havainnointia varten tutkimuspäiväkirjaan otsikoitiin sivut, joihin eriteltiin teemat tutkimusongelmien mukaisesti. Sivujen otsikot olivat:

1. Mitkä tekijät mahdollistavat pitkäkestoisen ja omaehtoisen leikin päiväkotiryhmässä?
2. Mitkä tekijät rajoittavat pitkäkestoista ja omaehtoista leikkiä päiväkotiryhmässä?

3. Mitkä tekijät ovat edellytyksinä pitkäkestoiselle ja omaehtoiselle leikille päiväkotiryhmässä?

Otsikoituja sivuja täytettiin itse havainnoinnin aikana. Havainnointipäiväkirjaan merkittiin ylös kokemukset jokaisen havainnointikerran kulusta ja onnistumisesta. Arviointi suoritettiin kunkin havainnointikerran jälkeen. Päiväkirjaan jätettiin tilaa myös mielestäni olennaisille havainnoille, jotka eivät selkeästi sopineet minkään tutkimuskysymyksen alle.

6.4 Tutkimusmenetelmänä haastattelu

Havainnoimalla kerätyn tutkimusaineiston tueksi tutkija voi tehdä haastatteluja (Vilkkä 2006, 98). Haastattelujen avulla voidaan syventää jo saatuja tietoja (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35). Tässä opinnäytetyössä haastattelut tehtiin tueksi havainnoimalla kerätylle aineistolle. Haastatteluilla haluttiin saada myös lasten ääni kuuluviin.

Haastattelussa ollaan sanallisessa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa ja siksi tiedonhankintaa on mahdollista suunnata itse tilanteessa. Haastattelu eroaa tavallisesta keskustelusta, sillä se tähtää tiedon keräämiseen. Haastattelu on etukäteen suunniteltua ja päämäärähakuista toimintaa, johon tutkija on valmistautunut tutustumalla kohteeseen ennalta, sekä käytännössä että teoriassa. Haastattelun huonoksi puoleksi voidaan lukea virhelähteiden mahdollisuus. Haastateltavilla on taipumusta antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia, mikä heikentää haastattelun luotettavuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-43.) Kun kyseessä on lapsihaastattelu, voi virheen mahdollisuutta kasvattaa pienten lasten taipumus vastata kysymyksiin *kyllä*. Tähän voidaan yrittää vaikuttaa kysymällä sama kysymys lapselta hieman eri muodossa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 130.)

Tässä opinnäytetyössä haastattelujen avulla haluttiin saada toinen katselukulma tutkimukseen. Lapsia haastateltiin aluksi pienissä ryhmissä, mutta ryhmähaastatteluiden jälkeen toteutettiin vielä yksilöhaastattelut muutamalle lapselle. Koska tutkimuksen toteutusympäristönä oli päiväkotia, koettiin, että lapset ovat tärkeitä toimijoita, joiden ääni tahdottiin saada kuuluviin. Tästä syystä opinnäytetyöhön on myös kirjattu muutamia lasten sitaatteja sellaisina, kuin lapset ovat ne ilmaisseet. Haastattelujen avulla selvitettiin, miten lapset näkevät pitkäkestoisen ja omaehtoisen leikin toteutumisen päiväkodissa. Saavatko ja ehtivätkö he leikkiä omasta mielestään tarpeeksi ja mitä hyvään leikkiin tarvitaan?

6.5 Haastattelu opinnäytetyössä

Koska tutkittavan ryhmän lapset olivat alle esikouluikäisiä, ajateltiin, että ryhmähaastattelu olisi sopiva menetelmä selvittää heidän mielipiteitään. Pieniltä lapsilta, jotka saattavat olla arkoja haastattelutilanteessa, on helpompaa saada mielipiteitä ryhmähaastattelun avulla kuin

muilla menetelmillä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 63). Ryhmähaastattelu rohkaisee ja innostaa osallistujia, sekä auttaa muistamaan asioita (Heikka, Hujala & Turja 2000, 89). Tavoitteena oli, että lapset kokisivat tilanteen vähemmän jännittävänä, kun heitä on samassa tilanteessa muutama kerrallaan. Ryhmähaastattelun huonona puolena voidaan pitää sitä, että jos yksi tai kaksi henkilöä dominoi ryhmää, voi haastattelutilanne vaarantua (Hirsjärvi & Hurme 2000, 63). Tällöin esille voi tulla vain näiden dominoivien osapuolten mielipiteet.

Ensimmäiset haastattelut toteutettiin ryhmämuotoisina teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa aihepiirit on määrätty etukäteen, mutta haastattelu etenee vapaammin kuin täysin strukturoitu haastattelu. Kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä, vaan haastattelu edistyy tilanteen mukaan. Tutkija tukeutuu tekemäänsä tukilistaan haastattelussa käsiteltävistä asioista. (Eskola & Suoranta 2000, 86.) Haastatteluja varten oli valmisteltu haastattelurunko, jossa oli esitettävät kysymykset. Haastattelurungossa oli yhteensä seitsemän kysymystä. Teemahaastattelussa puhutaan otoksen sijasta harkinnanvaraisesta näytteestä, sillä tilastollisten yleistysten sijaan pyritään ymmärtämään jotakin tapahtumaa syvällisemmin tai etsimään uusia teoreettisia näkökulmia ilmiöihin. Haastattelemalla muutamaa henkilöä, voidaan saada merkittävää tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 59.)

Kun ollaan tekemässä lapsihaastattelua, on tärkeää muistaa, että lapsen sanavarasto on vielä melko pieni. Haastattelijan ei pidä olettaa, että lapsi tuntee aikuisille tuttuja käsitteitä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 129-131.) Opinnäytetyön teemat, omaehtoinen ja pitkäkestoinen leikki, ovat käsitteitä, joita lapsen voi olla vaikea ymmärtää. Siksi ryhmähaastattelun kysymykset muo- toiltiin lapsille selkeämpään muotoon. Seuraavista kysymyksistä muodostui haastattelurunko:

- Ehtiikö päiväkotipäivän aikana leikkiä tarpeeksi?
- Saako päiväkodissa leikkiä mitä haluaa?
- Mistä leikki-ideat tulevat/ miten keksitte, mitä leikitte?
- Täytyykö leikit aina siivota pois / saako leikin jättää paikoilleen?
- Voiko leikkiä jatkaa seuraavana päivänä?
- Onko asioita, jotka häiritsevät leikkimistä? Millaisia?
- Miksi leikki keskeytyy tai loppuu?

7 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyö rajattiin alusta alkaen koskemaan vain yhtä ryhmää. Tutkittavan ryhmät lapset olivat iältään 3-5-vuotiaita. Koska tutkittavat olivat alaikäisiä, tuli lupaa lasten osallistumiselle tutkimukseen anoa vanhemmilta. Lupien anomista varten tehtiin lupalappu, joka jaettiin kaikille ryhmän lapsille. Lupalomakkeessa esittelin lyhyesti itseni ja opinnäytetyön aiheen sekä

kerroin, miksi havainnoin ja haastattelen kyseisen ryhmän lapsia. Loppujen lopuksi kaikilla ryhmän lapsilla, jotka olivat aineistonkeruun aikana paikalla päiväkodissa, oli lupa osallistua tutkimukseen ja haastatteluihin.

Marraskuun 2015 lopussa, ennen aineistonkeruun aloittamista, vierailin ryhmässä ja tapasin ryhmän lastentarhanopettajan. Tuolloin pohdimme yhdessä havainnoinnin ja haastattelujen toteuttamistapaa ja -aikaa. Tapaamisen jälkeen oli mielekkäämpää jatkaa tutkimuksen työstämistä eteenpäin, sillä tapaamisesta sain varmuutta tekemiini päätöksiin esimerkiksi aineistonkeruumenetelmien suhteen.

Aineistonkeruu aloitettiin vapaalla havainnoinnilla 14.12.2015. Ensimmäisen havainnointipäivän aluksi esittelin itseni ryhmän lapsille ja kerroin heille, miksi olen ryhmässä. Kyseisessä aamupiirihetkessä lapsilla oli myös mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimukseen liittyen. Kerroin lapsille, että kirjaan tekemiäni havaintoja ylös tutkimuspäiväkirjaani, jotta muistan myöhemmin, mitä olen nähnyt. Ohjeistin lapsia olemaan välittämättä minusta sen enempää ja kerroin, että tarkkailen heidän leikkejään.

Seuraava havainnointipäivä oli 16.12.2015 ja silloin olimme sopineet, että havainnointi toteutetaan klo 13.00 eteenpäin. Havainnointiaika valittiin lastentarhanopettajan ehdotuksesta. Hän oli sitä mieltä, että iltapäivällä vapaille ja pitkäkestoisille leikeille on eniten aikaa. Tällöin havainnointia suoritettiin vapaasti. Paikalla oli tuolloin 20 lasta.

Kolmas havainnointipäivä oli 17.12.2015. Tällöin tehtiin jäsenneltyä havainnointia, mikä käytännössä tarkoitti sitä, että havainnointi tapahtui tutkimuskysymysten pohjalta. Eri sivuille oli merkitty eri otsikot: mahdollisuudet, rajoitukset ja edellytykset. Tehdyt huomiot merkittiin havainnoinnin aikana heti oikeille sivuille. Tämä selkeytti aineiston käsittelyä ja helpotti havainnointia itse tilanteessa. Ensimmäisen jäsennelty havainnointi sijoittui iltapäivään. Toinen jäsennellyn havainnoinnin kerta oli 18.12.2015, jolloin havainnointi suoritettiin aamupäivällä.

Havainnointikerrat tuottivat paljon tietoa ja viimeisellä kerralla huomasin, että uusien havaintojen määrä laski selvästi. Havainnointi palveli työn tavoitteiden saavuttamista hyvin ja sen avulla saatiin kerättyä tutkimuksen kannalta oleellista tietoa. Lapset eivät juurikaan havainnoinnin aikana kiinnittäneet minuun huomioita, toki välillä joku pyysi apua jossakin arkisessa asiassa. Koin havainnointipäiväkirjan hyväksi valinnaksi, sillä siihen mahtui paljon tekstiä. Aluksi mietin tulostettua havainnointilomaketta, mutta uskon, että siitä olisi loppunut kirjoitustila. Saman jäsentelyn sain tehtyä myös vihkoon.

Ryhmähaastattelut toteutettiin 13.1.2016. Haastattelurunkoja oli tulostettu valmiiksi siten, että jokaiselle haastatteluryhmälle oli yksi lomake. Haastattelupäivänä ryhmässä oli paikalla

20 lasta. Haastatteluryhmiä syntyi viisi ja jokaisessa oli neljä lasta. Jälleen aamupiiirissä kerrottiin, mitä on tiedossa. Kerroin heti lapsille, ettei kysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia, vaan että haluan kuulla heidän mielipiteitään. Ryhmän lastentarhanopettaja kannusti lapsia kertomaan avoimesti ja rohkeasti mielipiteistään haastattelutilanteessa. Kaikki lapset tulivat mielellään haastateltavaksi. Haastattelut toteutettiin pienessä leikkihuoneessa, pienen pöydän ääressä. Pyysin vuorollaan neljä lasta haastatteluun ja ryhmän lastentarhanopettaja auttoi kokoamaan ryhmät. Haastattelun alussa esittelin vielä itseni lapsille ja pyysin heitä kertomaan omat nimensä. En kirjannut nimiä mihinkään ylös. Kerroin, että minulla on haastattelukysymykset paperilla ja kirjoitan lasten vastauksia ylös sitä mukaan, kun niitä tulee. Kerroin lapsille, että minun täytyy kirjoittaa samalla, etten heti unohda mitä lapset vastaavat. Esitin kysymyksiä järjestyksessä, mutta sanoin, että mihin tahansa kysymykseen voi palata myöhemmin, jos tulee lisättävää. Pidin paperia haastattelukysymyksistä lähinnä runkona ja muotoilin kysymyksiä omin sanoin tilanteeseen sopivalla tavalla, kuitenkin muuttamatta kysymysten sisältöä. Kirjasin lasten vastauksia kunkin kysymyksen alle, vaikka joku vastaus saattoi sopia moneenkin kohtaan. Olin varautunut siihen, että lasten ryhmähaastattelussa keskustelu lähtee suuntautumaan johonkin ja että valmiit kysymykset auttavat palauttamaan keskustelun takaisin raiteilleen.

Ryhmissä oli erilaisia lapsia, osa dominoi keskustelua, kun taas osa tyytyi nyökkäilemään. Hiljaisemmillä lapsilla ei ollut juurikaan rauhaa eikä aikaa miettiä vastauksia, kun aktiivisemmat lapset täyttivät tilan. Lapset vastasivat kysymyksiin melko lyhyesti, joistakin aiheista oli kerrottavaa enemmän. Välillä haastattelu karkasi kokonaan aiheesta ja lapset alkoivat kertoa asioita, joilla ei ollut mitään tekemistä haastattelun aiheen kannalta. Selkeästi aiheen ulkopuolella olevia kommentteja en kirjannut ylös. Pääasiassa ehdin kirjoittaa lasten vastaukset kokonaisuudessaan muistiin. Muutamassa tilanteessa kirjoitin vain tukisanoja ja täydensin lauseet heti ryhmän poistuttua haastattelutilanteesta. Lapset ymmärsivät kysymykset, mutta vastasivat niihin melko pintapuoleisesti. Tämä johtui osittain kysymysten asettelusta. Haastattelut etenivät melko nopeasti, mikä oli hyvä lasten keskittymiskyvyn kannalta. Toisaalta joitakin ajatuksia olisi saattanut herätä ajan kanssa. Viisi haastattelua tuli suoritetuksi noin tunnin aikana ja yhden ryhmän haastattelu kesti noin 10 min. Osaan kysymyksistä saattoi vastata kyllä tai ei, mikä oli toisaalta hyvä, toisaalta huono asia. Avoimet kysymykset olivat selkeästi hankalampia, eivätkä ujoimmat lapset uskaltaneet kommentoida niihin mitenkään. Kyllä/ei-kysymyksiin vastasivat melkein kaikki lapset, ainakin nyökkäämällä. Haastattelun lopuksi kertasin lasten antamat vastaukset ja kysyin, onko lisättävää. Halusin myös tarkistaa, että olin ymmärtänyt lasten vastaukset oikein. Tässä kohtaa lasten keskittyminen alkoi herpaantua ja he alkoivat kiinnostua muista asioista, esimerkiksi kynistäni ja leikkihuoneen välineistä. Kiitin lapsia vastauksista ja ilmaisin olevani tyytyväinen kun sain jokaiseen kysymykseen vastauksen.

Ryhmähaastattelujen anti jäi melko ohueksi ja niistä jäi tunne, että osalla lapsista olisi voinut olla enemmän annettavaa kuin mitä nyt pääsi esille. Pohdinnan jälkeen päätettiin järjestää vielä yksilöhaastattelut. Yksilöhaastatteluihin valittiin lapset, jotka uskalsivat puhua ja kertoa mielipiteistään ja heillä oli kielelliset valmiudet siihen. Haastateltavien lasten valintaan vaikuttivat ryhmähaastatteluista saadut kokemukset sekä lastentarhanopettajan näkemykset siitä, keitä lapsista kannattaisi haastatella. Valintaan vaikutti myös lasten oma halukkuus. Tilanne oli se, että vapaaehtoisia lapsia olisi ollut enemmän kuin oli tarpeen, siksi kaikki halukkaat eivät enää päässeet haastateltaviksi.

Yksilöhaastattelun kysymyksiin vaikuttivat ryhmähaastatteluista saadut kokemukset. Joitakin kysymyksiä ei ollut järkevää kysyä uudestaan kun taas toisten kysymysten kohdalla koettiin, että niiden asettelua olisi järkevää muokata ja kysyä ikään kuin samaa asiaa uudestaan. Osa kysymyksistä kumpusi ryhmähaastatteluista saaduista vastauksista. Yksilöhaastattelut toteutettiin 26.1.2016. Lapsia oli paljon poissa haastattelupäivänä sairastumisten vuoksi. Haastattelutilaksi saatiin aikuisten kahvihuone, joka osoittautui melko huonoksi haastattelupaikaksi. Aikuisia kävi keittämässä kahvia ja tietokoneella. Seinän takana olevasta salista tuleva melu ja musiikki kuuluivat todella selvästi kahvihuoneeseen ja yksi lapsi totesi, että melu häiritsee häntä. Kahvihuoneessa oli paljon uutta ihmeteltävää, sillä tila oli lapsille vieras. Lapsi reagoi haastattelu ympäristöön aikuista enemmän ja siksi sen pitäisi olla mahdollisimman neutraali (Hirsjärvi & Hurme 2000, 130). Mahdollista on, että talossa ei tuolloin ollut muita tiloja vapaana.

Yksilöhaastatteluja toteutettiin kuusi. Neljä haastateltavista oli poikia, kaksi tyttöjä. Kaikki haastateltavat olivat reippaita ja vastasivat kysymyksiin. Tällä kertaa oli ryhmähaastatteluihin verrattuna enemmän aikaa miettiä vastauksia. Toisaalta hiljaisen hetken koittaessa lapsen huomio kiinnittyi helposti haastattelutilaan tai johonkin ihan muuhun. Yksi haastattelu kesti keskimäärin noin 6.5 minuuttia. Ehdin kirjata lasten vastaukset ylös käsin. Osa kysymyksistä oli vaikeita ja näihin lapset eivät osanneet antaa vastauksia. Haastavat kysymykset koskivat ryhmän aikuisia ja sitä, mikä on heidän roolinsa lasten leikeissä. Haastattelutilanteessa hyväksyin lapsilta vastauksen *en tiedä*.

8 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä sanallinen kuvaus selkeässä ja tiivistetyssä muodossa (Tuomi, Sarajärvi 2009, 103). Sisällönanalyysissä tutkimusaineistoa tarkastellaan vain tutkimuksen kannalta olennaisista näkökulmista. Olennaisuuden määrittää teoreettinen viitekehys. Vastauksia haetaan vain tutkimuskysymyksiin. (Vilkkä 2006,

82.) Tässä opinnäytetyössä aineiston analyysia toteutettiin etsimällä kerätystä aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymykset ohjasivat vahvasti havainnointia sekä haastattelurunkojen sisältöä. Tutkimuskysymysten määrittäminen, jäsenneily havainnointi ja haastattelurunkojen sisällöt perustuivat etukäteen kerättyyn teoreettiseen pohjaan. Aineiston analysoinnissa voidaan siis havaita teorialähtöisen analyysin piirteitä. Tutkimuskysymykset eli niin sanotut pääluokat (leikin mahdollisuudet ja rajoitukset) sekä alaluokat (aika, tila, leikkirauha, välineet jne.) olivat tiedossa jo ennen havainnoinnin aloittamista ja haastattelujen tekemistä. Toisaalta aineistosta nousi esiin myös kiinnostavia asioita, joita ei teorian pohjalta oltu löydetty. Näiden pelkästään aineiston pohjalta esiin nousseiden huomioiden tarkastelu on puolestaan tyypillistä aineistolähtöisessä analyysissä.

Haastatteluista saatua aineistoa analysoitiin pääasiassa teemoittelun avulla. Teemoittelu on pelkistämistä ja usein ensimmäinen lähestymistapa aineistoon. Teemoittelussa aineisto pilkotaan ja järjestellään aihepiirien mukaan. Aihepiirit eli teemat määräytyvät tutkimusongelman mukaisesti. Teemoittelussa olennaista on kerätyn aineiston ja teorian yhteys. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija vertailee teoriaa ja aineistoa keskenään. (Eskola & Suoranta 2000, 174-175.) Haastatteluista saatu aineisto kirjoitettiin aluksi puhtaaksi Word-tiedostoon teemoittelun avulla. Aineisto käsiteltiin kysymys kerrallaan ja kaikki yhden kysymyksen vastaukset kirjattiin kunkin haastattelukysymyksen alle. Tämän jälkeen aineistoa tarkasteltiin kysymys kysymykseltä ja vastauksia luokiteltiin värikoodien avulla. Kun jokaisen kysymyksen alle oli koottu kaikkien vastaajien vastaukset tähän kysymykseen, oli aineistoa mahdollista analysoida kysymys kerrallaan eli teemoittain. Eskola ja Vastamäki (2015, 43) kuvaavat, että analysointi tapahtuu tässä vaiheessa siten, että otetaan yksi teema ja sen sisältä antoisimmalta vaikuttava vastaus ja pohditaan, mitä se sisältää. Tässä vaiheessa opinnäytetyössä pohdittiin miten kukin haastatteluista muodostunut teema sijoittui varsinaisten tutkimuskysymysten alle. Saatu informaatio pyrittiin loppujen lopuksi sijoittamaan niin sanottuun analyysirunkoon, jossa olivat määrättyt pää- sekä alaluokat.

9 Tulokset

Leikin perusaineiksia ovat Meretniemen (n.d.) mukaan aika, tila, vapaus, rauha ja asianmukaiset välineet. Nämä kaikki tekijät nousivat esiin tämän opinnäytetyön tutkimusaineistosta. Aineistosta saatuja tuloksia on lähdetty pohtimaan Meretniemen (n.d.) mainitsemien leikin perusainesten pohjalta, mutta aineistosta löytyi myös muutama muu tutkimuksen kannalta merkittävä leikkiin vaikuttava tekijä. Nämä tekijät on käsitelty tämän luvun viimeisissä kappaleissa.

9.1 Leikkiaika

Leikkiaikaa oli havainnointi- ja haastattelupäivinä sekä sisällä että ulkona. Yksilöhaastatteluissa viisi kuudesta lapsesta oli selkeästi sitä mieltä, että päiväkodissa on tarpeeksi aikaa leikkiä. Ryhmähaastatteluissa tulos oli samansuuntainen. Kielteiset vastaukset koskivat lähinnä sitä, ettei jollekin tietylle leikille, esimerkiksi kotileikille ole tarpeeksi aikaa. Havainnointipäivinä leikille oli mielestäni hyvin aikaa, mutta tähän saattoi vaikuttaa se, että leikkiaikaa oli tietoisesti järjestetty läsnäoloni takia. Leikkiajan runsauteen havainnointipäivinä vaikutti myös se, että ohjattu toiminta oli jäänyt vähemmälle kauden lähestyessä loppuaan.

Päiväkodissa leikkiaikaa rajoittavat aikataulut ja rutiinit. Varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta, joten on täysin perusteltua ja ymmärrettävää, että leikkiaika on rajoitettua. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että leikit on aina siivottava pois, kun seuraava toiminta alkaa. Haastatteluissa lapset luettelivat päiväkodin aikataulutettuja rutiineja kun kysyttiin tekijöitä, jotka keskeyttävät leikin: *”Pitää mennä ulos”, ”mennään nukkumaan”, ”tulee joku muu juttu”*.

Havainnoitavassa ryhmässä, aina toiminnan vaihtuessa, leikit siivottiin tarkasti pois, eikä leikkejä juurikaan jätetty odottamaan seuraavaa kertaa. Tämä vaikutti tilan siisteyteen positiivisesti, mutta herätti kysymyksen, ehtiikö leikki kasvaa ja kehittyä isoksi ja vahvaksi, jos se kerätään joka välissä pois. Leikkien pois siivoaminen ja uudelleen rakentaminen vie luonnollisesti aikaa leikiltä. Kun ryhmähaastattelussa kysyttiin, täytyykö leikit aina siivota pois vai saako ne jättää paikoilleen, kaikissa vastauksissa lapset olivat sitä mieltä, että leikit pitää siivota pois. Syitä siivoamiselle lapset osasivat luetella useita: *”Täytyy siivota, koska pitää mahtua päiväpiiriin”, ”Täytyy, ettei kompastu tai satu”, ”Ei saa jättää sokin sokin”*. Yhdessä vastauksessa todettiin: *”Legot voi jäädä sängyn alle”*. On mahdollista, että useammat leikit olisivat saaneet jäädä odottamaan seuraavaa leikkikertaa, jos siihen olisi ollut fyysisesti tilaa. Jos esimerkiksi ruokailu tapahtuisi eri tilassa kuin leikit, voisi osa leikeistä luultavasti jäädä paikoilleen odottamaan leikin jatkumista. Lasten luettelemat perustelut siivoamiselle olivat toki paikkansa pitäviä ja perusteltuja. Lapset olivat sisäistäneet sen, miksi käytäntönä on siivota leikit pois. Kasvattajat ja vanhemmat ovat varmasti mielissään kun lapset osaavat korjata omat jälkensä pois, tämä taas kuvastaa yhteiskuntamme ihannoimia toimintatapoja.

Kun lapsilta kysyttiin, voiko leikkiä jatkaa seuraavana päivänä, lähes kaikissa vastauksissa oli sama sisältö: *”Voi, täytyy rakentaa uudestaan”*. Havainnoinnin perusteella samaa leikkiä voi olla vaikea jatkaa seuraavalla kerralla, sillä ryhmiin ja leikkeihin jako voi mennä eri tavalla kuin viimeksi. Havainnoinnin perusteella on vaikea sanoa, voiko samaa leikkiä jatkaa samalla ryhmällä katkonkin jälkeen, jos toiveen esittää ääneen. Yksilöhaastatteluissa lapset sanoivat,

että leikkiä saa ehdottaa itse tai pyytää lupaa, mutta että aikuinen tekee viimeisen päätöksen leikistä ja leikkikavereista: *”Joskus pääsee siihen mihin haluaa.”*

9.2 Tila

Tilat ovat edellytys leikille, mutta tutkimassani ryhmässä kasvattajien innovatiivisuus leikkitoimien järjestämisessä oli hieno mahdollisuus leikille. Havainnoitavassa ryhmässä tilaa oli jaettu matoilla ja kalusteilla, esimerkiksi sänkyjä ja mattoja siirreltiin tarpeen mukaan. Käytössä oli kolme eri huonetta sekä pieni varasto, jossa oli myös mahdollisuus leikkiä luvan kanssa. Lapset kertoivat, että myös jumppasalissa saa leikkiä toisinaan. Pienryhmien jakaminen eri leikkitoiloihin mahdollistaa leikkirauhan, mutta aiheuttaa samalla omat haasteensa valvonnalle, sillä aikuisia ei välttämättä riitä kaikkiin tiloihin.

Tilaa jaettiin myös pöytämajoilla, jolloin pöydän alle tuli rajattu leikkialue. Lakanat pöytämajoihin oli ommeltu kokoon siten, että ne olivat oikean kokoisia kyseisiin pöytiin ja niistä pääsi kulkemaan sisään ja ulos. Pöytää ei siis vain peitetty yhdellä suurella kankaalla, josta ei näe sisään eikä ulos. Pöytämajat rajasivat tilaa, mutta samalla myös rauhoittivat sitä ja mahdollistivat useammalle leikkiryhmälle oman ”reviirin”.

Tilan järjestely ja siisteys ovat mahdollisuus leikille. Kun lelut ovat järjestyksessä ja lasten tavoitettavissa, on lasten helppo ottaa niitä leikkeihinsä. Havainnoitavassa ryhmässä lelut olivat siistissä järjestyksessä ja yhdessä laatikossa oli aina yhteen leikkiin tarvittavat välineet esimerkiksi junarata tai lääkäroleikki. Lelujen siisteys ja järjestely helpottavat leikkien suunnittelua ja niiden aloittamista. Kun tavarat ovat järjestyksessä, ei leikkiaikaa kulu tarpeettomasti lelujen etsimiseen tai siivoamiseen, sillä jokaisella leikillä on oma laatikko ja laatikolla oma säilytyspaikka. Lasten ei myöskään tarvitse kinastella kuka on leikkinyt milläkin lelulla, sillä pienryhmä siivoaa aina oman leikkialueensa yhdessä.

9.3 Asianmukaiset välineet

Haastatteluissa tuli selvästi esille, että lasten mielestä hyvään leikkiin tarvitaan leikkivälineitä. Lapset käyttivät vastauksissaan käsitteitä lelu tai leikkikalu. Leluksi nähdään yleensä tuote, joka on tarkoitettu leikkimistä varten ja sillä on tietynlainen käyttöoletus. Leikkiväline puolestaan tarkoittaa esinettä, jota voi käyttää leikissä, mutta se ei ole luotu sitä varten. Leikkivälineitä voivat olla esimerkiksi puupalikat, kävyt tai kankaat, kun taas leluiksi ajatellaan pikku-autot, nuket ja pehmolelut.

Leluja voidaan pitää edellytyksenä hyvälle leikille, mutta se, että lelut ovat tarkoituksenmukaisia, ehjiä ja niitä on riittävästi, on mahdollisuus yhä paremmalle leikille. Havainnoinnin perusteella ryhmässä oli leluja sopivissa määrin. Tiettyjä leikkejä varten oli tarpeeksi aineksia, esimerkiksi ratapaloja ja junia oli sen verran, että niistä syntyi mielekäs leikki muutamalle leikkijälle. Yksilöhaastatteluissa lapsilta kysyttiin, onko päiväkodissa tarpeeksi leikkikaluja ja -välineitä. Tähän kaikki lapset vastasivat yksimielisesti, että kyllä on.

Kyseinen päiväkotikoti, jossa suoritin havainnointia, on suuri ja siellä on monia ryhmiä. Suuressa talossa on mahdollisuutena se, että leluja voidaan kierrättää ryhmästä toiseen ja niitä voi lainailla sekä vaihdella. Jos omassa ryhmässä on yksi roolivaate liian vähän meneillä olevaan leikkiin, voi toisesta ryhmästä käydä lainaamassa yhden vaatteen.

9.4 Vapaus

Yksilöhaastatteluissa kysyttiin leikin ja leikkikavereiden valintaan vaikuttavia tekijöitä. Kysyttäessä, saako lapsi valita itse leikkinsä, eivät haastateltavat osanneet antaa yksiselitteistä vastausta. Lapset kuvailivat, että saavat valita leikin itse ”*Melkeen aina*” tai ”*joskus*”. Tästä voi päätellä, ettei lapsilla ole aina vapautta valita leikkiään itse. Leikkikavereiden valinnan suhteen tilanne oli samankaltainen. Lapset vastasivat kysymykseen leikkiseuran valinnasta myöskin hienon epäröiden. Lapset kertoivat muun muassa, että saavat valita leikkikaverin itse ”*joskus*” tai ”*en, ne ketkä haluaa niin tulee*”. Näissä vastauksissa näkyi mielestäni se, että ryhmässä oli käytössä leikkitalu ja toinen, viittaamalla tapahtuva ryhmien jakomenetelmä. Leikkitalulla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä leikinvalintataulua, joka on yksi menetelmä leikkiryhmien jakamiseksi. Leikkitaluun laitetaan valittavana olevat leikit ja lapset saavat laittaa oman nimensä valitsemaansa leikin kohdalle. Lapsi laittaa nimensä leikkiin, johon haluaa osallistua, mutta ei pysty vaikuttamaan leikkiryhmän muihin jäseniin. Aina lapsi ei mahdu haluamaansa leikkiin tai sitä ei ole tarjolla taululla. Leikkitalu rajoittaa leikkien täysin vapaasti valitsemista, mutta auttaa lapsia muun muassa sitoutumaan valitsemaansa leikkiin.

Havainnoinnin aikana lapsia jaettiin leikkiryhmiin myös toisella menetelmällä. Leikkeihin jako tapahtui siten, että lapset viittasivat, kun tiesivät, mitä leikkiä halusivat leikkiä. Kasvattaja antoi yhdelle lapselle puheenvuoron, jolloin tämä sanoi, minkä leikin valitsee. Kun leikki oli tuotu esiin, viittasivat seuraavaksi lapset, jotka halusivat osallistua kyseiseen leikkiin. Esimerkiksi jos *Matti* ehdotti kotileikkiä, seuraavaksi viittasivat kaikki lapset, jotka halusivat osallistua *Matin* ehdottamaan kotileikkiin. Kasvattajat päättivät, ketkä pääsevät mihinkin leikkiin ajatellen sitä, että yhteen leikkiin mahtuu vain tietty määrä lapsia.

9.5 Rauha

Leikkirauhasta puhuttaessa on hyvä muistaa, että rauhaa voivat horjuttaa monet tekijät, niin lapset, aikuiset kuin ulkoisetkin asiat. Yksilöhaastatteluissa kysyttiin, onko päiväkodissa tarpeeksi leikkirauhaa ja lapset olivat lähes yhtä mieltä siitä, että on. Leikkirauhaa voidaan edesauttaa jakamalla lapsia pieniin ryhmiin ja eri tiloihin. Havainnoinnin aikana huomattiin, että melko suuressa nukkarissa, jossa leikki usein kolmekin ryhmää, melutaso nousi kovaksi ja leikit häiritsivät toinen toisiaan. Havainnoinnin myötä olisi voinut päätellä, että leikkirauhan aikaan saamisessa on toivomisen varaa. Toisaalta lapset olivat selvästi sitä mieltä, että leikkirauhaa on riittävästi. Voi olla, että käsite *leikkirauha* oli lapsille haastava ja he ymmärsivät sen eri tavalla kuin aikuiset.

Kun haastatteluissa kysyttiin tekijöitä, jotka häiritsevät leikkiä, lapset mainitsivat useaan otteeseen melun. Muita päiväkodissa tapahtuvaa leikkiä häiritseviä tekijöitä olivat lasten mukaan muun muassa kiusaaminen, sotkeminen ja leikin rikkominen. Näistä kysymyksistä ja vastauksista ei kuitenkaan voi päätellä, kokevatko lapset itse näitä asioita päiväkodissa. Voi olla, että lapset tiesivät haastattelukysymyksiin vastatessaan, että lelujen rikkominen tai kiusaaminen häiritsee leikkimistä ylipäänsä missä tahansa tilanteessa.

9.6 Aikuisen läsnäolo

Kasvattajien läsnäolo ja leikissä ohjaaminen olivat leikin mahdollisuuksia havainnoitavassa ryhmässä. Kasvattajat olivat fyysisesti läsnä tiloissa, joissa oli eniten leikkijöitä. Aikuiset rauhoittivat tilaa omalla paikalla olollaan. Jos leikki oli lopahtamassa, saattoi aikuinen ehdottaa siihen jotakin uutta, esimerkiksi jonkin uuden leikkivälineen mukaan ottamista. Kasvattaja saattoi ideoida myös leikin kulkua eteenpäin. Tarvittaessa aikuinen ehdotti myös leikin tai leikkiryhmän vaihtoa. Aikuisen puuttuminen saattoi elvyttää monessakin tapauksessa lopahtamassa olevan leikin. Vapaa leikki ei tarkoita sitä, että aikuiset sulkevat silmänsä lasten leikeiltä. Lasten haastatteluissa selvisi, että lasten mielestä aikuisia tarvitaan leikeissä valvomaan ja vahtimaan: *”Komentaa jos joku tekee tuhmaa”*. Lasten mielestä aikuiset olivat myös apuna esimerkiksi leikkien valinnassa ja rikkinäisten lelujen korjaamisessa.

Aikuisen läsnäolo voi mahdollistaa pitkäkestoisempia leikkejä, mutta saattaa rajoittaa toisia. Havainnoinnin aikana nukkarissa oli leikkimässä muutama ryhmä ja omasta nurkkauksesta huolimatta leikit velloivat puolelta toiselle. Keskittyminen yhteen leikkiin saattoi häiriintyä kun vieressä oli toinen kiinnostava leikki. Tässä tilassa ja tilanteessa aikuisen läsnäolo oli leikin onnistumisen kannalta välttämätöntä. Aikuinen rauhoitti tilannetta, ideoi leikkejä ja ohjasi ”karkailijoita” takaisin omiin leikkeihinsä. Ilman aikuista leikkiryhmät olisivat luultavasti yhdistyneet yhdeksi massaksi ja tällöin mielekkään leikin aikaan saaminen olisi ollut haasteellista.

Toisena esimerkkinä voisi mainita roolileikin, joka tapahtui pienessä kotileikkihuoneessa. Leikkijät selvästi häiriintyivät aikuisen läsnäolosta ja leikki keskeytyi. Tämän leikin kohdalla jatkuvasti läsnä oleva aikuinen olisi häirinnyt leikkiä ja estänyt sen kasvamista ja kehittymistä. Toisinaan lapset tarvitsevat tilaa ja rauhaa omille salaisuuksilleen, aivan kuten mainitussa roolileikissä. Tilanteissa vaaditaan aikuiselta herkkyyttä lukea niitä ja tarvittaessa aikuisen on luotettava lapseen ja siihen, että leikki onnistuu ilman alati valvovaa silmää.

10 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitkä tekijät mahdollistavat tai rajoittavat vapaita ja pitkäkestoisia leikkejä päiväkodissa. Alun perin tavoitteena oli tutkia myös leikin edellytyksiä, mutta tutkimuksen edetessä osoittautui, että mahdollisuuksia ja edellytyksiä voi tarkastella saman tutkimuskysymyksen alla. Tutkimuksen edistyessä ja etenkin tulosten tarkastelussa ilmeni, että monia aineistosta löytyneitä tekijöitä on vaikea sijoittaa yksiselitteisesti mahdollisuuksiin tai rajoituksiin. Päiväkodin rajoitetun kokoinen, tietyt välineet omaava tila voi olla rajoite, mutta toisaalta jos se on viihtyisä, hyvin jaoteltu ja innostava, voi se olla mahdollisuus leikille. Seuraavassa on kuitenkin esitelty ne aineistosta löytyneet mahdollisuudet ja rajoitukset, joiden voidaan melko selvästi ajatella asettuvan määriteltyjen tutkimuskysymysten alle.

10.1 Leikin mahdollisuudet päiväkotiryhmässä

Havainnoitavassa ryhmässä oli selkeitä käytäntöjä leikin suhteen. Nämä toimintatavat olivat tuttuja niin ryhmän aikuisille, kuin lapsillekin. Lapset leikkivät sisätiloissa pienissä, 3-4 lapsen ryhmissä. Kaikille oli selvää, että kun leikissä on tietty määrä lapsia, on leikki täynnä, eikä siihen mahdu enempää leikkijöitä. Samanlainen sääntö koski myös kotileikkihuonetta, johon mahtui kerrallaan kolme lasta. Havainnointi tapahtui loppuvuodesta, joten yhteisiä pelisääntöjä oli luotu ja harjoiteltu koko kulunut lukukausi. Uskoakseni pitkäjänteinen työ tuotti lopussa tulosta.

Havainnoinnin aikana huomio kiinnittyi siihen, kuinka sitoutuneita sekä lapset, että aikuiset olivat leikkiin ja siihen liittyviin käytänteisiin. Tämä sitoutuneisuus ja yhteisillä säännöillä pelaaminen tuntuivat olevan merkittäviä mahdollisuuksia hyvälle ja pitkäkestoiselle leikille kyseisessä ryhmässä. Havainnoinnin aikana lapsia jaettiin leikkeihin muutamalla eri menetelmällä, esimerkiksi leikkitaulun avulla ja oman lelun perusteella. Kaikki ryhmien jakotavat tuntuivat tutkittavassa ryhmässä toimivilta. Lapset hyväksyivät jaetut leikkiryhmät, ainakin pääasiassa ja lähtivät leikkeihin innokkaasti. Aikaa ei kulunut leikkikavereista kinasteluun tai ryhmien edestakaisin sumplimiseen. Kaikille oli selvää, miten tilanteissa toimitaan ja kaikki tuntuivat seisovan yhteisten toimintamallien takana.

Ryhmässä oli niin sanotusti leikkiä arvostava kulttuuri ja vaikutti siltä, että lapset olivat ”taitavia leikkijöitä”. Ryhmän lapset osasivat ja halusivat leikkiä. Kasvattajat pitivät leikkiä tärkeänä asiana ja ymmärsivät sen merkityksen lapsen kehitykselle.

Leikkiryhmiin jakaminen ja siihen käytettävät menetelmät tuntuivat toimivilta tutkittavassa ryhmässä. Menetelmiä on kuitenkin aina syytä tarkastella tarkoin ja punnita niiden hyviä ja huonoja puolia. Kaikissa ryhmissä kaikki menetelmät eivät varmasti toimi. Kun leikkejä ja ryhmiä jaetaan esimerkiksi leikkitaulun avulla, eivät kaikki välttämättä ole tyytyväisiä ryhmiinsä. Jotakin lasta voi harmittaa, jos ei saakaan jatkaa leikkiä saman kaverin kanssa kuin viimeksi. Voi olla, että jollakin lapsella on ryhmässä vain muutamia kavereita, joiden kanssa leikki onnistuu ja pääsee kehittymään eteenpäin. Ujo lapsi voi jäädä jaetussa ryhmässä varjoon, jos siinä ei ole tuttuja ja turvallisia kavereita. Määrätyt leikkiryhmät eivät välttämättä ole, ainaakaan aluksi, kovin tiiviitä. On mahdollista, etteivät leikkijät ole samalla aaltopituudella keskenään, eikä antoisia leikkejä pääse syntymään. Toisaalta välillä on hyvä jakaa kaveruksia eri leikkeihin, jotta samat lapset eivät aina leiki keskenään. Tuttujen leikkikavereiden erottaminen voi joskus olla hyvinkin antoisaa ja tervetullutta. Uudesta leikkiryhmästä voi löytyä yllättäviä linkkejä ja leikki voi toimia paremmin kuin kukaan olisi osannut odottaa.

Leikkiryhmien jakaminen ja eri menetelmien käyttö vaativat ryhmän kasvattajilta sitoutumista ja tarkkuutta. Ei ole yhdentekevää, miten ryhmien muodostus tapahtuu. Menetelmien on oltava tasapuolisia ja lapsilähtöisiä. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan tässä sitä, että menetelmien tulee ajaa lapsen etua, ei helpottaa vain aikuisten työtä. Aikuisten on oltava tarkkana, ettei yksi lapsi saa aina tahtoaan läpi ja toinen joudu aina pettymään. Jos aikuinen valitsee ryhmät, kuten esimerkiksi viittausmenetelmässä, on hänen oltava herkkänä siinä, ettei valitse esimerkiksi Barbie-leikkiin vain tyttöjä, jos halukkaiden joukossa olisi poikiakin. Jos käytössä on leikkitaulu, täytyy kasvattajien kiinnittää huomiota siihen, ettei nopein lapsi saa valita aina ensimmäisenä. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, jos leikkejä mennään valitsemaan välipalan jälkeen sitä mukaan, kun on syöty.

Havainnoitavassa ryhmässä leikkeihin jakomenetelmiä oli varmasti punnittu tarkoin ja niiden käyttöä oli harjoiteltu yhdessä lasten kanssa. Mielestäni menetelmät ja niistä saatavat hyödyt palvelivat kyseistä ryhmää ja näkisin niiden käytön leikin mahdollisuutena.

Menetelmät, joilla lapsia jaettiin leikkiryhmiin, olivat käytössä silloin, kun leikkiaikaa oli sisällä. Ulkoilun aikana leikkiryhmiin ei puututtu lainkaan. Päiväkodin pihalla ulkoili samanaikaisesti muutama ryhmä, joten leikkikavereita oli ulkona tarjolla enemmän kuin sisällä. Pihalla syntyi enemmän tyttöjen ja poikien yhteisleikkejä. Eri sukupuolta olevien lasten jakautuminen leikkeihin tapahtui eri tavalla sisällä ja ulkona. Sisällä muodostetut leikkiryhmät koostuivat

enimmäkseen vain tytöistä tai vain pojista. Sen sijaan ulkoilun aikana sukupuolet sekoittuivat enemmän, esimerkiksi hiekkalaatikolla oli leikkimässä yhdessä sekä tyttöjä että poikia. Ulkoilun aikana oli myös sallittua leikkiä yksin, tai ainakaan siihen ei puututtu aikuisten toimesta.

Sisällä yksin leikkimistä ei tarjottu vaihtoehtona. Sen sijaan ulkona lapset saivat valita seuransa itse ja yksin leikkiminen näytti olevan yksi mahdollisuus. Ulkoilun aikana kasvattajat eivät puuttuneet yksin leikkiviin lapsiin eivätkä ohjeistaneet heitä liittymään muiden leikkeihin. Kun puhutaan vapaasta leikistä, on lapsella oikeus valita kenen kanssa leikkii. Vaarantuuko vapaa leikki, jos aikuinen opastaa yksin touhuavaa lasta menemään mukaan johonkin leikkiryhmään. Itse näkisin, ettei tällaiseen tilanteeseen ole yksiselitteistä vastausta. Kyseessä voi olla lapsi, joka leikkii aina yksin tai lapsi, joka haluaa vain tänään leikkiä yksin. Mielestäni arvokkainta on se, että kasvattajat seuraavat vaadittavalla herkkyydellä ryhmän lasten välisiä kaverisuhteita ja leikitapoja. Tällöin aikuisilla on mahdollisuus toimia oikein vapaan leikin hyväksi.

10.2 Leikin rajoitukset päiväkotiryhmässä

Päiväkodissa leikkirauhan säilymisen kannalta voi olla tärkeää hillitä kovaaäänisiä ja paljon liikuvia leikkejä. Pöytien alla nuohoavia lapsia kehoitetaan keksimään joku järkevä leikki. Joidenkin tiettyjen lasten yhteinen leikki voi aina yltyä villiksi ja äänekkääksi. Leikkirauhan, siisteyden ja varmasti myös turvallisuuden takia tällaiset epäsopivat leikki hajotetaan helposti. On hyvä muistaa, että joskus villiltä tuntuva ja kovaaääninen leikki voi olla antoisa ja opettavainen. Kaikilla lapsilla, sekä tytöillä että pojilla tulisi olla mahdollisuus riehakkaaseen ja hassuttelevaan leikkiin, ainakin joskus. Ymmärtävätkö aikuiset villin leikin hohdon vai näkevätkö he vain kaaosta ja epäjärjestystä? Tätä on kasvattajien hyvä pohtia, kuten myös sitä, että annetaanko tytöille lupa ja mahdollisuus leikkiä rajuja ”poikien leikkejä”.

Kasvattajat pyrkivät herkästi tarttumaan niin sanottuihin haahuilijoihin ja lapsiin, jotka ovat ilman leikkiä. Kasvattajan on kuitenkin oltava tarkkana, sillä sivusta seuraaminen, tarkkailu ja hetkeksi pysähtyminen ovat lapselle sallittuja. Hyvä leikki-idea voi syntyä hetken pohtimisen ja pysähtymisen myötä. Aivan kuten lapset haastatteluissa sanoivat, hyvä leikki syntyy omasta päästä ja miettimällä. Miettimistä varten on tarjottava ja annettava aikaa. Toisaalta joskus, jos lapsi on yksin leikkien ulkopuolella, voi hän todella kaivata aikuisen ohjausta. Tällaisissa tilanteissa vaaditaan jälleen aikuiselta tarkkuutta ja herkkyyttä, sillä joskus kasvattajan ohjaamisella voi olla suurikin tarve, kun taas joskus on parasta jättää puuttumatta.

11 Pohdinta

Tässä työssä haluttiin alun perin tarkastella nimenomaan pitkäkestoista ja omaehtoista eli vapaata leikkiä. Työ osoitti sen, että päiväkodissa leikkiä rajoittavat ja määräävät monenlaiset tekijät kuten arkirytmii ja tila- sekä välineratkaisut. Lapset eivät saa leikkiä milloin haluavat, eivätkä välttämättä saa valita leikkikaveriakaan itse. Leikki loppuu, kun leikkiaika on ohi. Näiden rajoitteiden ollessa olemassa on vaikea puhua vapaasta leikistä, vaikka toisaalta leikit ja niiden sisällöt lapset luovat vapaasti. Itse puhuisin termistä *vapaa leikki päiväkodissa*, joka on sellainen vapaan leikin muoto, joka realistisesti sopii päiväkotimaailmaan. Vapaa leikki päiväkodissa on eri asia kuin vapaa leikki kotioiloissa. Vapaalle leikille päiväkodissa on mielekäästä etsiä mahdollisuuksia ja rajoittavia tekijöitä päiväkodin arjesta. Sen sijaan jos puhuttaisiin täysin omaehtoisesta leikistä, sellaisesta, jonka ajan, paikan, rakenteen ja sisällön lapset päättävät itse, voitaisiin todeta, ettei sellaista leikkiä juurikaan esiinny päiväkodissa. Päiväkotimaailmassa tietyt rajat vain ovat olemassa. Tutkittavassa ryhmässä leikkikulttuuri oli luotu rajoitteet huomioiden ja ne oli käännetty voitoksi. Ryhmässä leikki oli yhtä arvostettua toimintaa kuin esimerkiksi järjestetyt toimintatuokiot. Leikki ei ollut vain tekemistä niille hetkille, jolloin ei ole muutaakaan toimintaa.

Pitkäkestoinen leikki on käsitteenä helpompi ja sitä voi sellaisenaan tarkastella päiväkotiympäristössä. Pitkäkestoiselle leikille löytyy päiväkodista selkeitä rajoituksia ja mahdollisuuksia. Arkirytmii erilaisine toimintoineen ja vaatimuksineen on pitkäkestoisen leikin suurin uhka, kun taas kasvattajien apua ja tuki leikin luomisessa ja ylläpitämisessä voi olla suuri mahdollisuus. Jotta pitkäkestoisia leikkejä mahdollistuisi enemmän, tulisi kasvattajien olla aktiivisesti niiden puolella ja ideoida, miten leikkiä olisi mahdollista palata jatkamaan. Voisiko esimerkiksi jostakin kevyestä materiaalista rakentaa siirrettävän ”aitauksen”, jolla keskeneräisen leikin voisi aidata vaikka ruokailun ajaksi. Leikki odottaisi koskemattomana rajatun alueella sisäpuolella siihen asti, että sitä saa taas jatkaa.

Vaikka päiväkodin arki toimintoineen rajoittaa leikkiaikaa väkisin, on hyvä muistaa, että tilanteeseen pystytään silti vaikuttamaan. Ammattikasvattajien tulee kiinnittää huomiota leikin merkitykseen ja sille annettuun tilaan, jotta lapsen oikeus leikkiä omaan tahtiin toteutuisi. Päiväkodin arjen tulisi lähteä lapsille ominaisesta tahdistaa, kiireettömyydestä. (Kyrönlampi-Kylmänen, 2010, 88.) Aikataulujen ei tule olla kiveen hakattuja, vaan niissä tulisi joustaa tarpeen vaatiessa. Ulos ei ole lähdettävä tietyllä kellonlömällä, jos sisällä on käynnissä toimivat leikit. Toisaalta kysymykseen leikkiajasta voivat vaikuttaa päiväkodin resurssit ja esimerkiksi kasvattajien työvuorot. Aina ei ole mahdollista jäädä sisälle leikkimään, jos aikuisia on esimerkiksi viimeisissä vuoroissa liian vähän.

Vaikka määrätty leikin rajoitteet tulevat aina olemaan läsnä tietyissä määrin, on suurimpana mahdollisuutena leikille kasvattajien ymmärrys sen tärkeydestä ja halu luoda omaa leikkikulttuuria ryhmään. Rajoitteisiin voidaan vaikuttaa paljon, eikä niiden alle saa musertua.

11.1 Opinnäytetyön tavoitteiden saavuttaminen

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia vapaata ja pitkäkestoista leikkiä 3-5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä. Tavoitteena oli löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin eli selvittää, mitkä tekijät ovat mahdollisuuksia ja mitkä taas rajoituksia vapaalle ja pitkäkestoiselle leikille. Tutkimuskysymykset ohjasivat vahvasti tämän työn hahmottumista ja kaikilla aineistonkeruumenetelmillä haettiin vastauksia näihin kysymyksiin. Kysymysten asettelu oli onnistunutta ja ne veivät tutkimusta koko ajan oikeaan suuntaan.

Vaikka työssä ei kovin yksiselitteisesti pystyttykään määrittelemään vapaan ja pitkäkestoisen leikin mahdollisuuksia ja rajoituksia, osoittautui sijoittelua antoisammaksi pohdinta asioiden kääntöpuolista. Opinnäytetyö onnistui tavoitteissaan tuomalla esiin ja pohdinnan sekä keskustelun alle leikkiin vaikuttavia tekijöitä ja kasvattajien suhtautumista niihin. Työssä tuli myös esille, minkälaisia käytänteitä ja toimintatapoja kannattaa ylläpitää ja mihin taas kannattaa kiinnittää huomiota jatkossa. Opinnäytetyön myötä tutkittava ryhmä saa ulkopuolisen henkilön näkemyksiä leikin asemasta ja olemassa olevia käytänteitä on tarkasteltu uusin silmin. Työssä on kattava mutta selkeä teoriaosuus, johon kenen tahansa varhaiskasvatuksen parissa työskentelevän on helppo tutustua ja sen myötä pohtia omaa suhtautumistaan lasten leikkiin. Olenko minä kasvattajana mahdollisuus vai rajoitus pitkäkestoiselle ja omaehtoiselle leikille?

Tämä opinnäytetyöprosessi on ollut minulle tekijänä erittäin antoista ja sillä on suuri merkitys oman ammatillisen kehittymiseni kannalta. Prosessin aikana olen tutustunut laajasta tulevan alani tutkimustietoon ja kirjallisuuteen sekä tarkastellut työkentällä näkyviä tilanteita ja ilmiöitä. Tämän työn myötä on vahvistunut oma näkemykseni leikin tärkeydestä ja itsestäni tulevana varhaiskasvatuksen ammattilaisena ja leikin tukijana sekä mahdollistajana.

11.2 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöstä oli alun perin tarkoitus tulla pelkästään havainnointitutkimus. Jos työtä olisi ollut tekemässä kaksi henkilöä, olisi havainnointitutkimus voinut toimiakin hyvin, sillä kaksi tutkijaa olisivat voineet käydä vuoropuhelua keskenään ja vertailla näkemyksiään. Nyt kun tein opinnäytetyön yksin, halusin saada siihen toisen katselukulman. Tämän vuoksi lasten haastattelut lisättiin tutkimukseen. Koska ryhmähaastattelut jäivät anneiltaan melko laihoiksi, päätettiin niiden lisäksi toteuttaa vielä yksilöhaastattelut. Se, että aineistoa kerättiin monella menetelmällä, aiheutti omat haasteensa työn jäsentelyssä ja tulosten tarkastelussa, mutta loppujen

lopuksi eri menetelmät tukivat toinen toisiaan. Erilaisten menetelmien ja lähestymistapojen yhdistämisessä voidaan nähdä triangulaation piirteitä. Triangulaatiolla tarkoitetaan moninäkökulmaisuutta ja se lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi, Sarajärvi 2009.) Opinnäytetyön selkeät tutkimuskysymykset auttoivat siinä, että kaikista eri tavoilla kerätyistä aineistoista etsittiin vastauksia samoihin tutkimuskysymyksiin.

11.3 Jatkotutkimusaihe

Tässä opinnäytetyössä tuli esille teorian tietoa leikin merkityksestä ja tärkeydestä sekä sen asemasta tänä päivänä. Työssä näkyi tutkijan havainnot samoista asioista sekä myös lasten ääni kuului tutkimuksessa. Jatkotutkimusaiheena voisi olla vanhempien näkemykset siitä, paljonko leikkiä pitäisi olla päiväkodissa. Minua ainakin kiinnostaisi tämän opinnäytetyön jälkeen tietää, onko vanhempien mielestä päiväkodin muu ja näkyvämpi toiminta arvokkaampaa ja tuotteli-aampaa kuin ”vain” leikki. Kuinka tärkeä osa varhaiskasvatusta ja päivähoitoa juuri leikki on vanhempien mielestä?

12 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksessa, kuten tässä opinnäytetyössä, on tärkeää huomioida tutkittavien yksityisyyden suoja. Tutkimuksessa yksityisyyden kunnioittaminen ja suojeleminen tarkoittaa sitä, että tutkimustekstit kirjoitetaan siten, ettei niistä pysty tunnistamaan yksittäisiä tutkittavia. (Kuula 2006, 64.) Opinnäytetyössä ei paljasteta lapsista sellaisia tietoja, joiden perusteella heidät voisi tunnistaa. Tutkijan on harkittava tarkoin, mitä tunnistetietoja tutkittavista tarvitaan (Kuula 2006, 109). Tässä opinnäytetyössä julkaistiin ainoastaan yksilöhaastatteluihin osallistuneiden lasten sukupuolijakauma. Myös tutkittavan ryhmän lasten ikähaarukka ilmoitetaan työssä. Tarkempia tunnisteteita tutkittavista ei olisi ollut tarpeellista kerätä.

Tutkittavien informointi on myös osa hyvää tutkimuskäytäntöä. Informointi tarkoittaa tässä kohtaa sitä, että tutkittaville tulee kertoa tutkimuksen aiheesta, tavoitteista ja tutkimusaineiston käsittelystä sekä kohtalosta (Kuula 2006, 99). Tässä opinnäytetyössä tutkittavat olivat lähinnä lapsia, joten tutkimuksen tiedot kerrottiin lupalapussa, joka jaettiin lasten koteihin. Näin perheillä oli mahdollisuus tutustua tutkimukseen yhdessä kotioiloissa. Lapsille kerrottiin pääpiirteittäin tutkimuksesta ja sen vaiheista sekä heille annettiin mahdollisuus esittää kysymyksiä. Myös ryhmän kasvattajat olivat osa tutkimusta. Heidän oli mahdollista tutustua tutkimukseen etukäteen opinnäytetyösuunnitelman myötä ja tutkimuksen edetessä kysymyksiä saattoi esittää suoraan minulle.

Tutkittavia tulee tiedottaa siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että tutkimukseen osallistumisen saa keskeyttää milloin vain (Kuula 2006, 107). Tutkimukseen osallistumisen tulee siis aina olla vapaaehtoista. Kun tutkittavana on lapsia, tulee huoltajilta saada suostumus lapsen osallistumiselle. Lopullisen suostumuksen antaa tai on antamatta kuitenkin lapsi itse. (Kuula 2006, 148.) Tässä opinnäytetyössä anottiin lupaa lasten osallistumiselle tutkimukseen lasten vanhemmilta lupalapun muodossa. Kaikilla lapsilla oli lupa osallistua tutkimukseen sekä haastatteluihin. Kaikki lapset myös halusivat osallistua tutkimukseen.

Tutkijan on muistettava, että tutkimusaineistot ovat tarkoitettu vain tutkimuskäyttöön eikä niitä saa luovuttaa ulkopuolisille (Kuula 2006, 115). Tässä opinnäytetyössä on pidetty huoli siitä, etteivät tutkimuksen materiaalit joudu väärin käsiin. Tutkimusaineisto on pysynyt vain minun käytössäni. Teoriapohjan kokoamisessa on harkittu käytetyn tiedon luotettavuutta ja soveltuvuutta työhön, lähdekritiikkiä unohtamatta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella arvioimalla tiedon todenmukaisuutta ja objektiivisuutta. Teoriaosuuden tieto on kerätty monista eri lähteistä mikä lisää tiedon luotettavuutta. Kun tieto kerätään havainnoimalla, on oltava tarkkana, että tehdyt havainnot ovat luotettavia ja puolueettomia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134-135.) Tässä opinnäytetyössä kun tekijöitä on vain yksi, on totuus se, että havainnot on tehty niin sanotusta yksien silmien läpi. Laadullisessa tutkimuksessa tätä ei kuitenkaan nähdä ongelmana, sillä tutkija on tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Opinnäytetyössä tämä objektiivisuuden haaste on huomioitu ja siksi olen tietoisesti kautta linjan pyrkinyt puolueettomuuteen. Haastattelut osaltaan lisäävät tämän työn luotettavuutta ja tuovat vahvistusta havainnoille. Lasten haastatteluissa saadut vastaukset olen kirjannut ylös sellaisinaan enkä ole tehnyt niihin muutoksia.

Lähteet

Painetut lähteet

Eskola, J & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Eskola, J & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Valli, R & Aaltola, J (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-Kustannus

Heikka, J, Hujala, E & Turja, L. 2000. Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Vantaa: Printel

Helenius, A. 2004. Teoksessa Hintikka, M, Helenius, A & Vähänen, L. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi

Helenius, A & Korhonen, R. 2011. Teoksessa Hujala, E & Turja, L (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus

Helenius, A & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus

Hietala, S & Mäki-Turja-Heinonen, M. 2011. ”Voinks mä jatkaa aamulla ope?”. Pitkäkestoisen leikin mahdollistaminen vuorohoitopäiväkodissa. Opinnäytetyö. Viitattu 3.7.2016 http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/31317/hietala_soile_maki-turja-heinonen_marja.pdf?sequence=1

Hintikka, M. 2004. Teoksessa Hintikka, M & Helenius, A & Vähänen, L. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Karvonen, P, Siren-Tiusanen, H & Vuorinen, R. 2003. Varhaisvuosien liikunta. Lahti: VK-Kustannus

Koivunen, P-L & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus

Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja

Marjanen, P & Marttila, M & Varsa, M (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus

Piironen, P (toim.) 2004. Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY

Rautianen, A. 2016. Mitä on varhaiskasvatuksen pedagogiikka? Blogikirjoitus. Viitattu 8.7.2016 http://www.opi.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/103/0/mita_on_varhaiskasvatuksen_pedagogiikka

Riihelä, M. 2004. Elämä on ehkä sittenkin vain leikkiä! Teoksessa Piironen, P (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY

Sinkkonen, J. 2004. Leikki on luovuuden äiti. Teoksessa Piironen, P (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY

Sääkslahti, A. 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-Kustannus

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Vehkalahti, R & Urho, T. 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Lasten Keskus

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi

Vähänen, L. 2004. Teoksessa Hintikka, M, Helenius, A & Vähänen, L. Leikistä totta. Omaehtois- sen leikin merkitys. Helsinki: Tammi

Sähköiset lähteet

Fulgosi, D. 2009. Dokumentissa Leikin loppu. Sunday Night Entertainment. Viitattu 6.7.2016 <https://www.youtube.com/watch?v=y2nllmdCOPs>

Kouvola hyvinvointipalvelut. 2016. Pedagoginen pienryhmätoiminta varhaiskasvatuksessa. Viitattu 10.7.2016 <http://www.kouvola.fi/material/attachments/hyvinvointipalvelut/esitteet/MqzBlpnwr/Pienryhmatoiminta.pdf>

OKM. 2015. Varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe voimaan 1.8.2015: Lakimuutoksen keskeinen sisältö. Viitattu 10.7.2016 http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/liitteet/Vaka1_liite.pdf&gws_rd=cr&ei=u3uCV8GQGIHbU6i9h-AL

Pohjola, P. 2014. Asiantuntija perää laatua varhaiskasvatukseen. Suomenmaa. Viitattu 29.7.2016 <http://www.suomenmaa.fi/?app=NeoDirect&com=6/3/51449/5e94a33e57>

Raakman, E. 2009. Dokumentissa Leikin loppu. Sunday Night Entertainment. Viitattu 6.7.2016 <https://www.youtube.com/watch?v=Ba7wDLTGfDM>

Räsänen, H. 2016. Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät. HAMK. Viitattu 21.6.2016 http://www.hamk.fi/verkostot/kudos/metelmät/Documents/4_Kvalitatiiviset_tutkimusmenetelmaet.pdf

Socca. 2016. (Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus). Leikki ja leikilliset oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa. Viitattu 20.6.2016. http://www.socca.fi/kehittaminen/varhaiskasvatus_vkk-metro/leikki_ja_leikilliset_oppimisymparistot

Tilastokeskus. 2016. Havainnointi. Virsta. Virtual statistics. Viitattu 10.7.2016. <https://www.stat.fi/virsta/tkeruu/03/01/>

Tiuraniemi, O. 2007. Väitös: Lapsi tarvitsee kiireetöntä arkea. Lapsin Yliopisto. <http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Tutkimus/Vaitokset/2007?showlocation=dbcc9a6b-cd46-473d-90a5-893b8e4ef170&newsID=c4265c73-789f-4206-b425-96c46716a007>

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Viitattu 10.7.2016 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113591/kasvatus.pdf?sequence=1>

Varhaiskasvatussuunnitelman valtakunnalliset perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES). Viitattu 10.7.2016 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

VKK-Metro. 2014. Kohti tulevaisuuden varhaiskasvatusta. Viitattu 9.7.2016 http://www.socca.fi/files/3362/VKK-Metro_kehittamistyon_suunnitelma_2014-2016.pdf

Julkaisemattomat lähteet

Kalliala, M & Tahkokallio, L. 2016. Mitä aikuinen voi tehdä lasten leikin hyväksi? ? Leikin aika. Lastentarhanopettajaliiton julkaisu. Viitattu 10.7.2016 file:///C:/Users/Karhu/Downloads/Leikin+aika0%20(3).pdf

Karjalainen, M & Rouhento, K. 2016. Leikkivä lapsi. Vinkkejä vanhemmille. Viitattu 8.7.2016 http://www.hameenlinna.fi/pages/399326/opas_versio_paksuille_kansille_21.pdf

Koivula, J. 2012. Leikin mahdollisuudet Peipohjan päiväkodissa. Opinnäytetyö. Viitattu 10.7.2016. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/41449/Koivula_Jenni.pdf?sequence=1

Kotikuusi, K. 2013. Lapsen omaehtoisen leikin toteutuminen päiväkodissa. Opinnäytetyö. Viitattu 8.7.2016 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/57196/Kotikuusi_Katja.pdf?sequence=1

Meretniemi, M. 2016. Leikkikalun arvo on siinä, mitä lapsi loihtii siihen itsestään. Leiki aika. Lastentarhanopettajaliiton julkaisu. Viitattu 10.7.2016 file:///C:/Users/Karhu/Downloads/Leikin+aika0%20(3).pdf

Kalliala, M. 2016. Mikä on leikkiä? Leikin aika. Lastentarhanopettajaliiton julkaisu. Viitattu 10.7.2016 [file:///C:/Users/Karhu/Downloads/Leikin+aika0%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Karhu/Downloads/Leikin+aika0%20(3).pdf)

Siren-Tiusanen, H. Leikki ja oppiminen. Leikin aika. Lastentarhanopettajaliiton julkaisu. Viitattu 10.7.2016 file:///C:/Users/Karhu/Downloads/Leikin+aika0%20(3).pdf

Liitteet

Liite 1 Lupalappu	43
Liite 2 Ryhmähaastattelun haastattelurunko	44
Liite 3 Yksilöhaastattelun haastattelurunko	45

Liite 1 Lupalappu

Hei Vanhemmat!

Olen sosionomiopiskelija Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä Säterinmetsän päiväkodissa, Karhunpesä -ryhmässä. Opinnäytetyöni aiheena on pitkäkestoisen ja omaehtoisen leikin toteutuminen päiväkotiryhmässä. Opinnäytetyöni kuuluu VKK-Metro hankkeeseen. VKK-Metro on pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämis- ja koulutusverkosto. Säterinmetsän päiväkoti on yksi hankkeen kehittäjäyksiköistä.

Tulen joulu- ja tammikuun aikana havainnoimaan leikkiä kyseisessä ryhmässä. Tarkoituksena on myös haastatella lapsia ja näin selvittää, miten he kokevat pitkäkestoisen ja vapaan leikin toteutumisen päiväkodissa. Kirjaan havainnoinnin ja haastattelujen aineistot omaan tutkimuspäiväkirjaani.

Kysyn teiltä lupaa lapsenne osallistumiselle tutkimukseen. Käsittelen tutkimusaineistoa salassapitovelvollisuutta noudattaen, tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti. Lasten nimiä tai muita tietoja ei kerätä talteen, eikä lapsia kuvata tai videoida tutkimuksen aikana.

Mikäli teille jäi kysyttävää, vastaan mielelläni.

Annina Nieminen, annina.nieminen@student.laurea.fi

Ystävällisin terveisin,
Annina Nieminen

Lapsen nimi: _____

Lastani saa havainnoida tutkimusta varten ☐ / ei saa havainnoida tutkimusta varten ☐

Lastani saa haastatella tutkimusta varten ☐ / ei saa haastatella tutkimusta varten ☐

Vanhemman allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

Paikka ja aika: _____

Liite 2 Ryhmähaastattelun haastattelurunko

Haastattelurunko

Päivä ja aika:

Haastateltavana (lasten lukumäärä):

Ehtiikö päiväkotipäivän aikana leikkiä tarpeeksi?

Saako päiväkodissa leikkiä mitä haluaa?

Mistä leikki-ideat tulevat / miten keksitte, mitä leikitte?

Täytyykö leikit aina siivota pois / saako leikin jättää paikoilleen?

Voiko leikkiä jatkaa seuraavana päivänä?

Onko asioita, jotka häiritsevät leikkimistä? Millaisia?

Miksi leikki keskeytyy tai loppuu?

Liite 3 Yksilöhaastattelun haastattelurunko

Haastattelurunko, yksilöhaastattelut

Päivä ja aika:

Haastateltavana: tyttö/poika

Onko päiväkodissa tarpeeksi..

-aikaa leikkiä

-tilaa leikkiä

-leikkirauhaa

-leikkikaluja/-välineitä

Saatko itse valita mitä leikit päiväkodissa?

Miten päätetään kuka leikkii mitäkin? Miltä se tuntuu?

Saatko itse valita kenen/keiden kanssa leikit?

Miten päätetään kuka leikkii kenenkin kanssa? Miltä se tuntuu?

Mitä aikuiset tekevät silloin kun lapset leikkivät?

Mihin aikuisia tarvitaan leikissä?

Mistä asioista aikuiset päättävät leikissä?

Missä paikoissa päiväkodissa voi leikkiä?

Mitä tarvitset hyvään leikkiin? Löytyykö niitä asioita päiväkodista?

Millainen on huono leikki?

Mitkä asiat voivat häiritä leikkiä päiväkodissa?